

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Pád druhého francouzského císařství
Lenka Šmejkalová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Pád druhého francouzského císařství

Lenka Šmejkalová

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Děkuji PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky a vedení práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 POČÁTKY DRUHÉHO CÍSAŘSTVÍ	4
2.1 Politická struktura.....	9
2.2 Hospodářství Druhého císařství.....	11
3 VNITROPOLITICKÉ PROBLÉMY A CESTA K LIBERALIZACI ZEMĚ.....	15
3.1 Tisk	19
3.2 Republikáni.....	20
3.3 Liberalizace	21
3.4 Dělníci	23
4 ZAHRANIČNÍ VZTAHY DRUHÉHO CÍSAŘSTVÍ.....	28
4.1 Itálie	30
4.1.1 Římská otázka.....	34
4.2 Mexická expedice.....	35
4.3 Diplomatické vztahy s Pruskem	39
4.3.1 Lucemburská krize	42
5 BLÍŽÍCÍ SE VÁLKA	44
5.1 Otázka španělského nástupnictví	45
5.1.1 Emžská depeše	46
5.2 Přípravy na válku	47

5.2.1 Francouzská mobilizace	48
5.2.2 Vojenská reforma	49
5.2.3 Pruská mobilizace	50
5.3 Průběh konfliktu až po kapitulaci u Sedanu	50
6 DŮSLEDKY	53
7 ZÁVĚR	58
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
9 RESUMÉ	64
10 PŘÍLOHY	66
10.1 Emžská depeše	66
10.2 Depeše upravená Ottem von Bismarckem	67

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce je věnována pádu druhého francouzského císařství. Cílem je snaha vysvětlit důvody zániku císařství, které na území Francie existovalo v letech 1852 až 1870. Záměrem je ozřejmění příčin pádu režimu Napoleona III. Práce je věnována diplomatickým vztahům Druhého císařství. Řeší příčinu francouzsko-pruské války a její průběh. Neopomíná na důsledky konfliktu a počátky Třetí republiky.

Práce je rozdělena do pěti částí, jež jsou pro větší přehlednost dále členěny do podkapitol. První kapitola obsahuje vznik režimu. Začíná rokem 1848, poukazuje situaci ve Francii, a jak se Ludvík Napoleon stal prezidentem. Nastihuje úspěšnost císařství v prvních desetiletích existence. Popisuje politickou strukturu Druhého císařství a hospodářský rozvoj země. Druhý oddíl se věnuje vzestupu opozice, císařovým důvodům liberalizace a jejímu průběhu. Stranou nezůstala ani problematika dělnictva v šedesátých letech 19. století.

Třetí kapitola se zabývá diplomatickým vztahům, které rozvíjel Napoleon III. od Krymské války. Věnuje se francouzské účasti na italské otázce. Řeší vztahy s Pruskem od roku 1866, především zmiňuje Lucemburskou krizi. Nezůstala opomenuta snaha vytvořit z Mexika císařství, které by bylo závislé na Francii.

Čtvrtá část se zabývá záležitostí španělského nástupnictví z pohledu francouzské diplomacie. Popisuje a srovnává francouzskou a pruskou mobilizaci po vyhlášení konfliktu. Kapitola se válkou zabývá z francouzského pohledu a vyzdvihuje obléhání Met a kapitulaci po bitvě u Sedanu, která znamenala pro Druhé císařství definitivní porážku a zhroucení.

Závěrečná kapitola se věnuje důsledkům porážky armády v bitvě u Sedanu, a tudíž i následkům, které vyvolal pád Druhého císařství. Zabývá se vznikem Třetí republiky, jež byla ustanovena po pádu Druhého císařství. V práci je popsáno obléhání Paříže ukončené podepsáním kapitulace města, následným podpisem předběžného a konečného míru ve Frankfurtu nad Mohanem. Konec kapitoly se zabývá pařížskou komunou, která zasáhla do počátku Třetí republiky.

K tématu pád Druhého francouzského císařství existuje mnoho odborných publikací, především zahraničního původu, z nichž je většina knih cizojazyčná. Do českého jazyka přeložené publikace se zabývají celkovými dějinami Francie jako André Maurois nebo Peter Hartman, který ve své publikaci *Francouzští králové a císaři v Novověku* se věnuje francouzským panovníkům. Z *Dějin Francie od počátku po současnost* od Georgese Dubyho byly využity kapitoly věnující se hospodářství, politickým vztahům a dělníkům. François Furet se v knize *Francouzská revoluce* věnuje problematice francouzským revolucím z hlediska kulturního, sociálního a filozofického. V práci je odkazováno na práce Prof. Aleše Skřivana *Evropská politika 1618 – 1914 a Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648 – 1914*. z důvodu správného pochopení diplomatických vztahů v Evropě.

Tématu francouzsko-pruské válce se věnují autoři François Roth, Geoffrey Wawro, kteří konflikt analyzují z francouzského hlediska. Z českého prostředí se obšírněji francouzsko-pruské válce věnuje Luboš Taraba v monografii *Divná válka*, která se věnuje konfliktu z pohledu obou zúčastněných stran.

William Smith a Georges Roux se ve svých knihách věnují osobě Napoleona III. Zaměřují na jeho život, poukazují na důležité životní etapy a vývoj režimu jako například mládí, státní převraty, hospodářský růst, sociální otázka a diplomatické vztahy. Francouzský historik Eric Anceau

ve své obsáhlé monografii řeší život francouzského císaře a detailněji analyzuje režim, který zřídil.

Cennými jsou monografie Rogera Priceho, Jeana-Clauda Yona a Georges Pradalié. Historik Roger Price ve svých knihách *Napoleon III and the Second Empire* a *The Second Empire* poskytuje pohled na Druhé císařství z politického hlediska. Z díla Jean-Clauda Yona *Le Second Empire* byly použity informace poukazující na vnitřní politiku a zahraniční vztahy či hospodářství. Kniha Georgese Pradaliého přispěla k zahraniční politice a k politické struktuře Druhého císařství.

2 POČÁTKY DRUHÉHO CÍSAŘSTVÍ

Revoluční rok 1848 přinesl Francii velké změny. Byla svržena Červencová monarchie Ludvíka Filipa a byla vytvořena Druhá republika. Tyto události vynesly do čela prozatímní vlády ministrů nezkušeného a opatrného aristokrata Alphonse de Lamartina, který byl zpočátku odhodlán obnovit pořádek v ulicích a odolat tlaku na prosazení okamžité a zásadní sociální reformy. Místo převzetí iniciativy se, ale nakonec rozhodl vyčkávat na zvolení Ústavodárného shromáždění, které bylo oprávněné vytvořit novou ústavu republiky.¹

Radikální republikáni se snažili o podporu větší demokratizace a dalekosáhlých sociálních reforem, protože byli zděšeni postoji prozatímní vlády. Se stávající politickou situací také nesouhlasili obyvatelé Francie. Nesouhlas společnosti zároveň umocňovala špatná ekonomická situace, především klesající poptávka po vyrobeném zboží. Krize byla zhoršena samotnou nedůvěrou v následky revoluce. Nespokojenost vyústila v protesty radikálních republikánů a dělníků v červnu 1848. Povstání bylo nekompromisně potlačeno vojskem, umírněné a prozatímní republikánské vlády, kterému velel generál Louis Eugène Cavaignac. Zemi ovládl strach z dalších pokusů o povstání. Konzervativní novináři poukazující na události z roku 1793, vytvořili představu „noční můry“ v podobě teroru a také vyvlastnění majetku bohatým třídám.²

Dne 10. prosince 1848 se konaly prezidentské volby, které vedly ke zvolení Ludvíka Napoleona Bonaparta drtivou většinou. Nový prezident

¹ PRICE, Roger, *Napoleon III and the French Second Empire*, London, New York 1997, s 12.

² PRICE, Roger, *Napoleon III and the French Second Empire*, s. 13.

získal ve volbě 5 400 000 hlasů oproti druhému kandidátovi generálu Louisi Eugènovi Cavaignacovi, jenž získal pouhých 1 400 000 hlasů.³

První vládní krize za prezidenta Ludvíka Napoleona vypukla v říjnu 1849, poté co prezident oznámil, že své ministry si bude vybírat sám. Proti tomuto rozhodnutí se postavil ministerský předseda Odilon Barrot a nabídl prezidentovi svou demisi, která byla přijata. Ludvík Napoleon nyní zahájil sérii reforem, jenž se dotýkaly administrativního uspořádání prefektur, velvyslanectví a ministerstev. Zákonodárné shromáždění nesouhlasilo s rozhodnutím Ludvíka Napoleona. V hledání pořádku za jakoukoliv cenu se Národní shromáždění dopustilo dvou zásadních chyb. První bylo schválení Fallouxova zákona, který definitivně rozdělil umírněné republikány. Druhá mnohem, více vážnější bylo odhlasování volebního zákona ze dne 31. května 1850. Tato reforma pozměnila okruhy všeobecných a přímých voleb. Chtěl-li být obyvatel Francie voličem, musel žít po dobu 3 let ve stejné obci. Tímto zákonem byli vyloučeni řemeslníci, stavební a sezónní dělníci a pracovní síly účastníci se stavby železnic.⁴

Začátkem roku 1851 začal Ludvík Napoleon přemýšlet, jak si udržet stávající moc svěřenou na čtyři roky. Pomocí petice chtěl dosáhnout ústavní změny, kterou 19. července 1851 Národní shromáždění nepřijalo. Tento krok vedl Ludvíka Napoleona k rozhodnutí o udržení moci za pomoci lidového hlasování. Plebiscit ve dnech 20. a 21. prosince žádal Francouze o zachování důvěry Ludvíku Napoleonovi, jako hlavě státu na základě jeho prohlášení z 2. prosince 1851. Veřejnost očekávala další převrat směřující k obnově

³ SMITH, William, *Napoleon III*, Paris 1982, s. 123.

⁴ LENTZ, Thierry, *Napoleon III*, Paris 1995, s. 44 – 45.

císařství. Heslo Volnost, Rovnost a Bratrství zmizelo z budov, razily se mince s podobiznou prince a slavilo se výročí smrti Napoleona I.⁵

Na rozdíl od svého strýce Ludvík Napoleon váhal, zda má uskutečnit státní převrat, k jehož odkladu byl nabádán ministrem vnitra Victorem Persignym a jeho prefekty. Prezident republiky musel být obezřetný vůči postoji evropských mocností z důvodu respektování státního převratu ve Francii. Hlavní ohled musel Ludvík Napoleon brát na vnitropolitickou situaci. Volby konající se 29. února 1852 daly jasně najevo, že se mohl na důvěru veřejnosti spolehnout.⁶

V létě roku 1852 zahájil Ludvík Napoleon okružní cestu po Francii. První cesta byla naplánována na červenec 1852 do Alsaska. V průběhu září a října 1852 proběhla druhá cesta trvající 33 dnů, během nichž navštívil Provence, Akvitánii a Languedoc. V průběhu této cesty slíbil mír, prosperitu a pořádek v zemi. V kontaktu s obyvatelstvem Francie, které vzdorovalo státnímu převratu, princ-prezident⁷ potvrdil svou legitimitu. Během cesty se Ludvík Napoleon postupně přesvědčil, že změna režimu je možná.⁸ Prezidentův doprovod se velmi obával nepřátelských demonstrací. Napoleonovi příznivci se nechali slyšet: „*Přítomnost Prince je jako Slunce rozpouštějící led.*“⁹ V Marseille, Valenci a v Grenoblu byl přivítán veřejností bouřlivým pozdravem a nadšením. Na cestě se Ludvíku Napoleonovi dostalo podpory ze strany velkého množství lidí. Stejně tomu tak bylo po příjezdu do Paříže dne 16. října 1852, kdy byl slavnostně přivítán na Orleánském nádraží.

⁵ YON, Jean-Claude, *Le Second Empire*, Paris 2004, s. 24.

⁶ DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha 2003, s. 538–539.

⁷ Jeden z titulů Ludvíka Napoleona v úřadu prezidenta.

⁸ YON, s. 27.

⁹ SMITH, s. 164

Dav lemující cestu k Elysejskému paláci zdravil Ludvíka Napoleona: „ *At' žije císař!*“¹⁰

Senát oprávněný ke změnám ústavy svolaný 4. listopadu 1852 hlasoval o obnovení francouzského císařství. Důležitým bodem k projednání byla otázka nástupnictví v případě, že by Ludvík Napoleon zemřel bez přímého následovníka. Za nástupce Napoleona za pomoci adopčního dekretu z 18. prosince 1852 byl ustanoven Napoleon-Jérôme, bratranec Ludvíka Napoleona.¹¹

Plebiscit pro potvrzení změny režimu se konal 21. a 22. listopadu 1852. Z 10 730 000 voličů 7 811 000 hlasovalo pro změnu režimu, proti bylo pouze 252 000.¹² Množství nehlasujících překonalo počet 2 milionů, mezi ně náleželi převážně royalisté, kteří schvalovali převrat, ale odmítali zaručit císařství. Datum 2. prosince 1852 bylo vybráno nejen z důvodu předchozího úspěšného převratu, ale také jako den korunovace Napoleona I. a jeho vítězství bitvy u Slavkova. Ludvík Napoleon si vybral jméno Napoleon III. z důvodu úcty ke svému bratranci Napoleonovi II. Ve snaze zajistit si přímého následníka trůnu se koncem ledna 1853 oženil s Eugénií de Mojintijo, hraběnkou z Teby.¹³

V prvních letech císařství vládla v zemi politická stabilita v souladu s ekonomickým růstem. Hospodářská prosperita získala Druhému císařství podporu veřejnosti. Císař vystupoval jako zachránce společnosti. K udržení této pozice mělo Napoleonovi napomoci především získání a udržení podpory režimu ve většině oblastí na venkově. Z tohoto důvodu měla vzniknout silná a stabilní vláda. Zároveň

¹⁰ SMITH, s. 164.

¹¹ YON, s. 28.

¹² Porovnejte počet voličů, který se v použitých monografiích odlišuje: Georges Roux ve své monografii *Napoléon III*, uvádí 7 824 000 voličů vyjadřujících ano, 253 000 voličů odmítajících císařství a 2 000 000 voličů se nezúčastnilo voleb.

¹³ YON, s. 28.

měla být zajištěna větší prosperita všem sociálním vrstvám, která se následně objevila.¹⁴

Jedním z prvních kroků nového panovníka bylo zajištění si podpory církve, která měla stále značný vliv na smýšlení venkovského obyvatelstva. Navzdory přísnému zákonodárství byla církvi zachována svoboda shromažďování. Katolické noviny se těšily velké toleranci, přestože zasahovaly do politiky, jako v případě Veuillotových novin *Universa*. Napoleon III. učinil z církve jednu ze složek státní moci, ale i přesto docházelo mezi oběma stranami ke sporům. Hlavním problémem vztahů státu a církve byla otázka školství. Roku 1854 císař posílil autoritu státu vybudováním 16 školských správ, v čele s přednostou. Zavedl na všech stupních přísný intelektuální, morální a náboženský konformismus. Byla zrušena výuka filozofie a nahrazena logikou.¹⁵

Církev i nadále usilovala o zakládání svých škol, jež by konkurovaly státním školám. Počet církevních škol vzrostl, zejména dívčích. Církev se prosadila i ve státní sféře. Učitelský sbor patřičně „očistěn“ od republikánských idejí a volnomyšlenkářství se ocitl pod kontrolou ředitelů z řad kléru a ne z řad akademiků. Stát byl přesvědčen, že bude v jeho zájmu ponechat církvi na nějaký čas volnou ruku. Mezitím se objevila otázka, zda se tato politika, zajisté finančně náročná druhému císařství vyplatila. Georges Duby odpovídá: „*Zcela jistě! Situace se bezpochyby mohla měnit v závislosti na regionu.*“¹⁶ V odlehlejších krajích se kněžstvo legitimisticky založené, odmítalo k režimu připojit. Biskupové, které se nepodařilo, přesvědčit, byli donuceni k demisi. V případech, kdy nebyla dohoda snadná, volili kněží rezervovaný postoj a zdrželi se jakéhokoliv boje. Pokud se začalo pochybovat o loajalitě některých biskupů, našlo

¹⁴ PRICE, *Napoleon III and the French Second Empire*, s. 32.

¹⁵ FURET, François, *Francouzská revoluce. Díl 2., Ukončit revoluci : od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815–1880)*, Praha 2007, s. 265.

¹⁶ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha 2003, s. 543.

císařství podporu u nižšího kléru. Vzniklo úzké spojenectví mezi císařstvím a klérem, které bylo užitečné oběma stranám. Silné zastoupení církevní administrativy bylo v Normandii, Pikardii, ve Flandrech, v oblasti údolí Rhôny, v Provinci a Languedocku. Důležitého vítězství dosáhl Napoleon v Bretani, zde kněžstvo mělo znatelný vliv na rolnické masy.¹⁷

2.1 Politická struktura

V letech 1852 – 1860 se císařství vyznačovalo autoritativním stylem vlády. Císař držel v rukou největší díl moci. Nástrojem císařovy vlády byly především jím jmenovaní ministři, kteří byli závislí na císaři a Státní radě, jejíž pravomoci byly velké. Státní rada vykonávala soudní a politickou moc, připravovala zákony a hlasovala o státních projektech. Režim představoval autoritu pouze jednoho jedince, tedy císaře.¹⁸ Napoleonovi byli k dispozici jednotliví ministři, které svolával dle potřeby. Členové kabinetu vedli své úřady, ale zároveň nebyli nositeli veřejné vůle. Velmi často se stávalo, že císař problémy řešil s příslušným ministrem a jeho kolegové byli seznámeni až s konečným výsledkem.¹⁹

V oblasti zahraniční politiky měl Napoleon III. privilegium, že se mohl obejít bez ministra zahraničí. Toho pouze obeznámil s kroky, které podnikl nebo mu nastínil závažnost situace. Císaři se ministři zodpovídali samostatně za své úřady, čímž se zamezilo překrývání pravomocí ministrů, protože takto byli odpovědní pouze za svou práci. Ministři se na svých postech často střídali, ať už z důvodu nemoci či smrti, ale také z důvodu změny císařovy politiky. Tato podoba vydržela až do roku 1863, kdy nastala ministerská krize a obměna kabinetu. Rada ministrů se

¹⁷ DUBY, s. 543.

¹⁸ PRADALIÉ, *Georges. Le Second Empire*, Paris 1957, s. 26.

¹⁹ FURET, s. 260.

scházela dvakrát týdně za účasti Napoleona III. Témata k jednání byla stanovena samotným císařem. Schůze obsahovaly prezentace s diskuzí, do které Napoleon III. většinou nezasahoval. Výjimkou byly jeho dotazy k záležitostem týkající se zahraniční politiky.²⁰

Další složkou vlády byl Senát představující nezávislý a stabilní orgán. Dolní komoru představoval Zákonomodárny sbor, jehož zástupci byli voleni ve všeobecných volbách. Jeden zástupce byl zvolen 35 000 voliči. V roce 1852 měl sbor 261 členů, ale přírůstek obyvatel způsobil navýšení počtu jeho příslušníků, v roce 1869 bylo již 292 členů.²¹

Pojícím článkem mezi departementy a ministry byli prefekti, kteří měli značné pravomoci. Dekretem z 26. března 1852 získali prefekti další pravomoci v rozhodování, kterými předtím disponovali ministři. Tento úřad byl centrem společenského života. Každý prefekt byl řízen složitými tlaky ministrů a poslanců, ale zároveň byl zodpovědný za celou řadu vládních aktivit – za konkurenční administrativní hierarchii starostů a místní honoraci, kteří se neformálně shromažďovali pravidelně na zemědělských výstavách, při jednání komor a rezortních rad. Prefekti však byli závislí na výsledcích voleb, které byly důležité i pro samotný režim, neboť určovaly a potvrzovaly jeho legitimitu. Volby, jež se konaly roku 1852, měly charakter lidového hlasování tzv. plebiscitu.²²

Císař se obklopil různorodými osobnostmi, které spojovala loajalita vůči jeho osobě. Někteří přešli k Bonapartistům z řad Orleanistů jako například Jean-Martial Bineau a Pierre Magne. Věrnými Bonapartisty byli například ministr vnitra Victor Persigny, jeho nástupce Adophe Billault, prezident Státní rady Jules Baroche a viceprezident rady Eugène Rouher.

²⁰ FURET, s. 260.

²¹ PRADALIÉ, s. 32.

²² PRICE, *Napoleon and the Second Empire*, s. 29.

Mezi další osoby obklopující císaře náleželi tzv. saintsimonovci²³ reprezentující nový pohled na ekonomii jako Michel Chevalier, Isaac a Émile Pereirovi. Nelze opomenout ani Napoleonovu rodinu, z níž lze jmenovat například Jérôma-Napoleona, dále nelegitimního syna Napoleona I. hraběte Walewského. Mezi největšího podporovatele císaře ze strany rodiny patřil nevlastní bratr Alexandr Morny, autor a iniciátor státního převratu, znamenitý prezident Zákonnodárného sboru, který měl cit pro politické situace, ke kterým uměl přispívat cennými radami, i když si je pokaždé Napoleon III. nevzal k srdci. Podle Georgese Dubyho: *„Byl to podivuhodně různorodý tým, což ale bylo v souladu s přáním jeho mistra, který chtěl mít k dispozici široké spektrum lidí. Nepřál si, aby v něm vznikaly většiny, neboť ty nepotřeboval, šlo mu o to, aby měl v rezervě náhradní ministry. Ty hodlal postavit jednoho proti druhému v případě, kdyby začali disponovat příliš silnou mocí.“*²⁴

2.2 Hospodářství Druhého císařství

První léta císařství byla směřována k obnově prosperity a pořádku. Císař byl příznivcem filozofa Saint-Simona a uváděl do skutečnosti systém založený na učení fyziokratů - stát založený na ekonomickém principu, rozvíjející bohatství a opírající se o podnikatele. Rychlý hospodářský růst v padesátých letech 19. století nebyl závislý na politice a státní struktuře mezi léty 1852 – 1870. Převaha Napoleona III. nad buržoazií spočívala v jeho porozumění hospodářství a uvědomění si významu pro moderní stát. Uměl hospodářství uplatnit i interpretovat. Za jeho působení se elitou stali technokraté šířící hospodářskou prosperitu.²⁵

²³ Politicko-utopistické učení francouzského filozofa Saint-Simona (1760 - 1825). HEJTMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*, Praha 1966, s. 474.

²⁴ DUBY, s. 540.

²⁵ FURET, s. 260.

Za Druhého císařství zamířili do politiky muži z řad podnikatelů, kteří nemohli do sněmovny proniknout za předcházejících zřízení. Císařství bylo úzce spjato s kapitalistickým hospodářstvím, kladlo důraz na růst výroby a na modernizaci země, ať už se jednalo o stavbu železniční nebo silniční sítě a městské infrastruktury. Povaha funkcí vykonávaných státem se tím nijak do hloubky nezměnila, neboť státní správa neměla za úkol přímo zasahovat do hospodářství, o přerozdělování příjmů ani nemluvě, ale i přesto stát nadále do hospodářství zasahoval.²⁶

Saintsimonisté z císařova okolí vyznávali volný obchod velmi krátce. Jedním z představitelů tohoto hnutí byl ministr veřejných prací a obchodu Eugène Rouher. Francouzská ekonomika nutně vyžadovala změnu, neboť se nadále držela již nevyhovujícího, ale zavedeného a pohodlného protekcionismu. K prvním pokusům nastolit volný obchod docházelo již od roku 1853, ale jakýkoliv návrh byl vždy zamítnut Zákonodárným sborem. Ten sice nemohl příliš zasahovat do politických záležitostí, ale mohl se vytrvale postavit na odpor, pokud se jednalo o hrožení „vyšších“ zájmů. Císař měl však právo podepisovat obchodní smlouvy bez ohledu na Zákonodárný sbor. Roku 1860 uzavřela Francie smlouvou s Velkou Británií zaručující volnou obchodní výměnu. K podepsání smlouvy ze strany Francie napomohl strach z vlivu protekcionářských kruhů. Ve Francii měl protekcionismus tak dlouhou tradici, že se tento přístup stal dogmatem jejího hospodářství. Napoleon se nenechal dlouho přesvědčovat o nutnosti volného obchodu, jehož zastáncem byl Michel Chavalier.²⁷ Věřil, že obchod s Velkou Británií pomůže k rozvoji francouzského hospodářství a vylepší situaci lidových vrstev. Smlouva si ve Francii našla jak své příznivce tak zároveň i odpůrce. Byla podpořena liberály a republikány, kteří tvořili v zemi

²⁶ Tamtéž, s. 277.

²⁷ FURET, s. 275.

opozici. Zatímco buržoazie vystupující věrně vůči režimu ji odmítala. Podpis smlouvy se zároveň nelíbil průmyslníkům, kteří argumentovali hrozícím rozkladem francouzské ekonomiky a nemožnosti konkurovat výrobkům z Anglie. Z tohoto důvodu se dohoda o volném obchodu stala mezníkem pro Druhé císařství. Po Krymské válce (1853–1856) obě země vystupovaly jako spojenci. Ve Velké Británii měli převahu myšlenky obhajující ekonomický liberalismus oproti tradičnímu protekcionismu Francie.²⁸

Za Druhého císařství prošel změnou i bankovní sektor. Byly zakládány moderní banky. Koncem roku 1852 bratři Isaac a Émile Pereirovi, založili Crédit Mobilier. Mezi její konkurenci náleželi například Banque de France, rodina Rothschildů a další finanční instituce.²⁹ Mezi další dobře a rychle se rozvíjející sektor náležela doprava. Nejvíce se v zemi rozrůstala železniční síť. Z důvodu zvýšené poptávky po stavbě nových železničních linek byl roku 1865 přijat zákon o místních drahách, který umožňoval výhodné financování staveb. *„Pro představu v roce 1870 bylo vydáno povolení na stavbu 1 814 kilometrů trati a již 293 kilometrů bylo zbudováno. Firma Schneider od šedesátých let 19. století vyráběla lokomotivy, jež byly schopné dokonce konkurovat britským lokomotivám. V roce 1869, měla Francie 16 994 km železnice, 4 822 lokomotiv za tento rok přepravilo 113 miliónů cestujících a 44 milion tun zboží.“*³⁰

Základním rysem Francie 19. století byl malý demografický přírůstek. Dalšími faktory byla nízká míra urbanizace, struktura a velikost průmyslových podniků. O Francii bylo vždy známo, že co se týče velikosti, převažují střední podniky. Problémem také byl nedostatek uhlí, s čímž souvisel pomalý rozvoj železářství a ocelářství. Nejnižší míra

²⁸ ANCEAU, Eric, *Napoleon III*, Paris 2008, s. 376–377.

²⁹ OLIVESI, Antoine, *La France de 1848 à 1914*, Paris 1991, s. 40.

³⁰ YON, s. 103.

urbanizace Francie souvisela nejen s malým růstem populace, ale také s velkým podílem pracovních sil v zemědělství.³¹

³¹ GÉRARD, Alice, *Le Second Empire, innovation et réaction*, Paris 1973, s. 15–18.

3 VNITROPOLITICKÉ PROBLÉMY A CESTA K LIBERALIZACI ZEMĚ

Bylo nevyhnutelné a snad i přirozené, že Napoleonův státní převrat způsobil okamžitou reakci opozice, jejíž odpor trval po celé období Druhého císařství. Napoleonovi III. bylo vyčítáno, jak se vypořádal se svými odpůrci. Opozice přestala legálně existovat po 2. prosinci 1852. I když se po převratu snažila zformovat, nastolené represe ji oslabily. Opoziční tisk byl zcela zastaven, proto se odpůrci Napoleonova režimu snažili opustit zemi, ale ne všichni mohli odejít. V hlavním městě bylo zadrženo kolem 28 000 lidí, o jejichž osudu většinou rozhodovala policie. Nejčastějším trestem byla deportace do Alžírsko, kam nuceně odešlo na 10 000 lidí, několik set do Cayenne a několik tisíc zůstalo intervenováno ve Francii. Dva tisíce exulantů, mezi nimiž byli i slavné osobnosti, odešly do Londýna nebo Bruselu. Nejznámějším emigrantem této vlny deportací byl spisovatel Viktor Hugo, který se uchýlil na ostrovy Jersey.³²

Od roku 1860 se ve Francii formovala opozice vůči císaři, která se začala vytvářet již během voleb do Zákonodárského sboru v roce 1857, kdy bylo odevzdáno kolem 750 000 hlasů opozičním kandidátům. Zástupci hlavního města z řad republikánů známí jako „Pětka“ se stali jádrem odporu proti vládě. Tuto skupinu tvořili Jules Favre, Ernest Picard, Jacques-Louis Hénon, Alfred Darinon a Émile Ollivier.³³

V dubnu roku 1859 Napoleon III. udělil všeobecnou amnestii pro všechny politické vyhnance, čímž umožnil jejich návrat do Francie. Republikáni místo vyjádření vděčnosti zvýšili agitaci a zintenzivnili kampaň v tisku. Vláda reagovala odstavením papírů pro tisk opozičních novin a stíhala jejich novináře. Tato císařská opatření byla napadána

³² FURET, s. 250.

³³ GOOCH, Brison Dowling. The reign of Napoleon III. Chicago 1969, s. 43.

právníkem Léonem Gambettou. Počet oponentů režimu rostl, nespokojenost přicházela i od těch, kteří v roce 1852 vítali puč, tito kritici viděli a požadovali potřebu autoritářské vlády. Dalšími kritiky byli republikáni odmítající císařství, kteří zveřejňovali svůj nesouhlas v novinách, jako byly *Journal des Débats* nebo *Revue des Deux Mondes*. Jediná kritika, kterou režim toleroval, byla od takzvaných Legitimistů,³⁴ kteří jako konzervativci nebyli považováni za hrozbu.³⁵

Do roku 1859 měla římsko-katolická církev dobré vztahy s režimem Napoleona III. Tyto vztahy narušil až císařův zásah v Itálii.³⁶ Francouzské duchovenstvo považovalo intervenci za nepřátelské gesto vůči papežským zájmům,³⁷ což byl podnět k tomu, aby francouzská církev obnovila tradiční Kleriko-legitimistickou alianci. Jednalo se o podporu legitimistů (vedenými hrabětem Henri de Chambord) ze strany duchovenstva.³⁸ Smlouva byla pro zúčastněné zklamáním. Praktikující katolíci nechápali potřebu chránit světskou moc z důvodu klesajícího vlivu duchovenstva.³⁹ Stát církvi postupně odebíral její privilegia, čímž se obě strany ocitly v konfrontaci. Problémy nastaly poté, co došlo k podřízení církve ministru pro náboženské záležitosti galikánovi Julesi Barochovi a ministru školství laikovi Napoleonovi Duruyovi. V důsledku opakovaných zásahů laika Napoleona Duruya začala církev ztrácet vliv ve školství, který získala v předcházejících letech.⁴⁰

Růst opozice byl očividný v roce 1863, kdy se postupně zhroutil systém oficiálních kandidatur při volební kampani. Nové složení

³⁴ Pravicová strana, která se od roku 1830 stranila veřejného politického života. Vliv jejich notáblů (šlechtici) slábl.

³⁵ PRICE, *Napoleon III and the Second Empire*, s. 34.

³⁶ Rakouská válka se Sardinským královstvím (29. dubna 1859–12. července 1859).

³⁷ Francouzští katolíci byli nespokojeni se zásahy do Papežského státu. Více kapitola 3, Římská otázka.

³⁸ PRICE, Roger, *The French Second Empire*, s. 286.

³⁹ PRICE, Roger, *Napoleon III and the Second Empire*, s. 35–36.

⁴⁰ DUBY, s. 554.

Zákonodárného sboru představovalo 282 poslanců, z nichž bylo zvoleno 32 opozičních kandidátů. Z celkového počtu hlasů vláda ztratila 160 000 hlasů, opoziční strany získaly 1 900 000 hlasů oproti roku 1857.⁴¹

Problémem Napoleona nebyl zvýšený počet odpůrců režimu v Zákonodárném sboru, ale podrobení si vládní většiny. Zákonodárný sbor byl tvořen 250 vládními poslanci, kteří nesouhlasili s císařovou politikou nastolenou v letech 1859 a 1860. Tito poslanci začali projevovat nespokojenost s upřednostňováním Paříže před departmenty, kritizovali nadbytečné a nákladné stavby, náklady spojené s armádou, zadlužování státu a měst. Většina konzervativních notáblů patřila k věrným příznivcům režimu a obdivovatelům císaře. Uměli se však postavit proti vládě v případě ohrožení jejich zájmům.⁴²

Zprávy od prefektů a státních žalobců odhalily nepřiměřené zásahy úřadů do nezávislosti voličů. Mnohým vládním pozorovatelům se zdál oficiální tlak zastaralou metodou z dob hrozby revoluce. V roce 1863 se prefekti chovali obezřetněji, v departmentu Nord, kde vyšší vrstvy obyvatel žily daleko od vlivu režimu, hospodářské, církevní a zahraniční politiky. Volalo se po zásadní ochraně místních zájmů a posílení vlivu centrální Francie. Textilní, důlní a metalurgičtí podnikatelé nesouhlasili s odstraněním celních tarifů a zveličovali možný dopad přílivu konkurenčního britského zboží. Začali hledat podporu u obchodních komor a u místního tisku.⁴³

Po roce 1863 se opozice stávala bojovnější než kdy dříve. Eugène Rouher v Zákonodárném sboru odrážel útoky poslance Adolpha Thierse, jenž nesouhlasil s jeho zahraniční politikou. Ve sboru se rýsoval vznik

⁴¹ YON, s. 60.

⁴² KUDRNA, Jaroslav. *Dějiny Francie*. Praha 1988, s. 464.

⁴³ PRICE, Roger. *Napoleon III and the Second Empire*, s. 42

třetí strany označované jako „Thiersova“. Strana nechtěla být nepřítelem císařství, pouze si přála lepší národní reprezentaci za hranicemi Francie. Neodmítala liberalizaci, přijímala však výhradně tu její podobu, jakou chápali její příznivci. Odmítala především nebezpečné získávání slávy v zahraničí, protěžování katolíků a Svatého stolce.⁴⁴

Nezávislost a zájem voličů způsobil rozvoj ekonomického a sociálního prostředí. Volby v roce 1869 naznačily blížící se pád Druhého císařství. Došlo sice k použití metod nátlaku na voliče či nové vytyčení volebních obvodů. I přes tato opatření byl císař poražen a donucen k radikálním ústupkům. Vládní kandidáti obdrželi 4,4 milionu hlasů oproti 3,4 milionu hlasů. Nové složení Zákonodárského sboru z celkových 292 zástupců tvořilo 216 bonapartistů a 74 opozičních poslanců.⁴⁵ Opozice v Zákonodárném sboru zdvojnásobila svůj počet křesel. Z vítězství se radovali především republikáni, kteří císařství porazili ve všech velkých městech. Do zákonodárského sboru byli zvoleni „umírnění“ republikáni často označováni také jako liberálové, jejichž mluvčím byl Émile Ollivier. V průběhu voleb došlo k rozštěpení radikálů. Veřejnost se tak stala svědkem boje starých a mladých republikánů.⁴⁶

Do čela vlády byl jmenován 2. ledna 1870 Émile Ollivier, který byl ochotný přistoupit ke kompromisům. Napoleon III. od něj očekával usměrnění nepoddajných poslanců a oslabení opozice. Vláda pod vedením Émila Olliviera byla přijata dobře. Nepostrádala obratnost v dohodnutí se se Zákonodárným sborem, obchodními kruhy a katolíky. Nebyla respektována pouze zastánci diktatury a skupinkou republikánů vedenou Léonem Gambettou. Do uklidňující se situace nečekaně zasáhla

⁴⁴ ANCEAU, s. 418–419.

⁴⁵ YON, s. 71.

⁴⁶ DUBY, s. 557.

aféra⁴⁷ spojená s Napoleonovým bratrancem. Émile Ollivier se snažil ze všech sil uklidnit rozvířenou situaci, ale marně.⁴⁸

3.1 Tisk

Francouzskému tisku nebyl umožněn svobodný projev a byl omezen různými omezeními. Například k oprávněnému vydání potřeboval vydavatel vládní povolení, musel skládat kauci, platit za každý výtisk stanovený kolek. Vláda zavedla systém tzv. výstrah.⁴⁹ Upozorněné noviny mohly být zastaveny nebo suspendovány na dva až tři měsíce. Existovalo také právo zasáhnout v případě změny vedení nebo jeho politického zaměření. V případě změny vedení novin bylo nutné zažádat si o novou licenci, jinak vláda zastavila činnost novin.⁵⁰

Ve Francii existovaly noviny podporované vládou (například *Le Moniteur*, *Le Constitutionnel*), ale také opoziční noviny jako *Le Siècle*, *La Presse*, které byly pouze tolerovány a musely být velmi opatrné, aby nedošlo k urážce vlády. V roce 1868 byl vydán zákon, který dočasně potlačoval tzv. výstrahu. Tiskové přečiny byly posuzovány výhradně soudy.⁵¹ Poté, co byl zaveden tento zákon, objevili se další novináři a nově vydávané tituly novin. Reakcí vlády bylo vytvoření nových bonapartistických listů *Le Public*, *Le Peuple français* a *Le Soir*. Ve francouzských departementech se znovu objevil republikánský tisk a důležitý rozmach zaznamenaly také noviny krajní levice v Paříži. Při volbách v roce 1869, vzniklo okolo 150 novin, ale „pouhých“ 120 vyjadřovalo negativní postoje vůči vládě. V lednu 1869 vláda

⁴⁷ Vysvětleno v další podkapitole.

⁴⁸ AUTIN, Jean, *Císařovna Evženie*, Praha 1995, s. 218.

⁴⁹ Z francouzského avertissement, které má v českém jazyce významy: výstraha, upozornění, varování.

⁵⁰ PRADALIÉ, s. 37.

⁵¹ YON, s. 68.

nahradila ústřední noviny *Le Moniteur universel* za *Journal officiel*, které spadaly pod kontrolu Eugèna Rouhera.⁵²

Na počátku ledna 1870 noviny obdržely svobodu. Od této doby tisk více působil na veřejnost, která pod jeho vlivem vyjadřovala svou nevoli proti císařství, přičemž nejvíce nespokojených bylo v Paříži. Nálady zaměřené proti dynastii vzrostly během skandálu s císařovým bratrancem princem Pierrem Bonapartem, který 10. ledna 1870 zastřelil novináře Viktora Noira.⁵³

3.2 Republikáni

Vývoj ve Francii naznačoval, že konečný kolaps císařského režimu je nevyhnutelný. Výsledky voleb z roku 1869 ukázaly, že podpora republikánů nebyla dostačující, aby napověděla o možném zmanipulování volebních výsledků režimem nebo nezájmu venkovského obyvatelstva o politiku.⁵⁴ V roce 1863 došlo k názorovému rozkolu mezi republikány. Roztříštěnost strany se projevila s příchodem mladé radikálnější generace (Léona Gambetty a Georga Clemenceaua).⁵⁵ Obě generace se vyznačovaly odlišným pohledem na sociální politiku. Představitelé starší generace Julese Favra, Hippolyte Carnota a Ernesta Picarda odsuzovali násilí a třídní konflikt. Naopak mladá generace byla proti císařství a nesouhlasila se sociálními reformami režimu. Jejich neshody se přenesly na jejich voliče. Ve volbách v roce 1866 republikáni zaznamenali úspěch na regionální úrovni. Republikáni ovládli městskou radu Toulouse.⁵⁶

⁵² Tamtéž.

⁵³ YON, s. 75.

⁵⁴ PRICE, Roger, *Napoleon and the Second empire*, s. 47.

⁵⁵ KUDRNA, s. 466.

⁵⁶ PRICE, *Napoleon and the Second empire*, s. 46.

3.3 Liberalizace

Na přelomu padesátých a šedesátých let 19. století byl Napoleonův režim ve skutečnosti na svém mocenském vrcholu. Ke konci šedesátých let 19. století Druhé císařství vykazovalo četné zahraniční neúspěchy, které vnitropolitickou situaci Napoleona neposilovaly, čímž byl nucen získat podporu nových voličů. To se neobešlo bez postupné liberalizace režimu, která započala již od roku 1860. Na přelomu let 1869 a 1870 vznikl parlamentní systém zvaný Empire Libéral.⁵⁷

V letech 1860 a 1861 byly vydány dekrety směřující k oslabení císaře.⁵⁸ Napoleon byl nyní donucen hledat pro sebe podporu, která by mu napomohla k zachování stávajícího režimu. Proto se rozhodl udělat ústupky, které byly obsaženy v dekretech a směřovaly k liberalizaci země. Jako příklad těchto ústupků lze označit události z 24. listopadu 1860, kdy se konalo zasedání Zákonomárného sboru, na kterém sám vystoupil.⁵⁹ Napoleon udělil Zákonomárnému sboru právo, že před každým začátkem zasedání může sbor nastínit vládní politiku, dále oznámil své zaměření na jmenování vhodného ministra bez portfeje. Na tuto pozici byli zároveň jmenováni Pierre Magne, Adolphe Billault, Jules Baroche. V roce 1863 císař jmenoval do funkce státního ministra Adolphe Billaulta, poté se jím stal Eugène Rouher.⁶⁰

Důvodem proč došlo k liberalizaci, byla snaha Napoleona III. řešit otázku, jak dál směřovat režim k jeho dalšímu přežití. Chtěl režim, který by byl méně závislý na svém zakladateli. Pro Napoleona bylo důležité si uvědomit, že autoritářská vláda brzdí rozvoj podnikání, jenž bylo podstatné pro prosazení hospodářských a sociálních modernizací, ve

⁵⁷ HARTMANN, Peter, *Francouzští králové a císaři novověku*, Praha 2005, s. 410.

⁵⁸ Oslabení také čelili katolíci a protekcionisté.

⁵⁹ YON, s. 56.

⁶⁰ ANCEAU, s. 418.

keré císař věřil, že jsou dobré pro vnitřní stabilizaci a zachování mocenského postavení Francie. Je možné, že k tomuto kroku byl nucen i z hlediska svého zhoršujícího se zdravotního stavu a vzhledem k mladému věku svého syna Louise Napoleona. K rozhodnutí byl pobízen i ze strany svojí rodiny - nevlastního bratra Charlese Augusta vévody Mornyho, bratrance Alexandra Walewského a prince Jéroma. Při svém rozhodování, ale nevzal v úvahu názory svých ministrů.⁶¹

Volby v roce 1869 ukázaly na ztrátu podpory venkova, oslabení režimu a jeho hrozící diplomatickou izolaci. Sto šestnáct opozičních poslanců spolu s vládními liberály předali své požadavky ministrům. Požadavky poslanců musely být nutně provedeny, aby zůstala režimu zachována sociálně-politická podpora. Císař na základě žádostí rozhodl o zavedení širšího práva pro výslech a kontrolu.⁶² Tím by vznikla efektivnější správa závisející v budoucnu na způsobilosti ministrů najít podporu poslanců.

Poprvé v historii Druhého císařství byla sestavena vláda, opírající se o důvěru zastupujícího orgánu. Napoleon III. si vymínil právo řešit důležité otázky, které bude považovat za zásadní pro další rozvoj země a bude se s nimi obracet na obyvatele. Zákonodárny sbor s císařem obdrželi zákonnou iniciativu. Císař, proto i nadále jmenoval vládu, která potřebovala důvěru voleného orgánu.⁶³ Liberální zřízení si Napoleon pojistil konaným plebiscitem. Lidové hlasování se konalo 8. května 1869. Pro politickou změnu hlasovalo 7 257 379 voličů, proti bylo 1 530 000.⁶⁴ Tím prakticky místo diktatury nastolil parlamentně-demokratický režim. Zavedení „*Empire Libéral*“ lze označit za taktický manévr Napoleona, jak vymanévrovat z vnitropolitické a zahraniční krize, v níž se ocitl.

⁶¹ PRICE, *Napoleon III and the Second Empire*, s. 40.

⁶² PRICE, *Napoleon III and the Second Empire*, s. 54.

⁶³ HARTMANN, s. 419.

⁶⁴ SMITH, s. 324.

3.4 Dělníci

Během Druhé republiky byl znatelný rozdíl mezi socialisty a radikály. Mezi obyvatelstvem se začal objevovat utopistický socialismus, který na sklonku roku 1860 měl velký vliv mezi řemeslníky. Jak císařství ztrácelo podporu vyšších sociálních vrstev, snažil se Napoleon obrátit svou pozornost k dělníkům, kteří zůstávali opomíjeni.⁶⁵ Revoluční rok 1848 byl pro dělníky zklamáním, protože Bonapartisté vůči nim zaujali lhostejný postoj. Na začátku roku 1861 byl Napoleon III. zklamán výsledkem svého pokusu o liberalizaci císařství u čelních představitelů a proto byl v pokušení hledat podporu u lidových mas. Dokonce uvažoval o odchodu a přenechání trůnu svému synovi, ale neočekávané vypuknutí hospodářské krize v textilním průmyslu na přelomu let 1861 – 1862, kterou vyvolal nedostatek bavlny, z důvodu americké občanské války, podnítila urychlení realizace sociálního programu.⁶⁶

Roku 1861 Napoleon podpořil odjezd dělníků na Mezinárodní výstavu do Londýna. Během setkání s anglickými „kolegy“ si francouzští dělníci uvědomili, že mají právo na stávku a shromažďování. V roce 1862 založil císař instituci *Société du prince imperial (Společnost císařského prince)* s cílem poskytování půjčky těm, kteří si o ni zažádali. Finanční podpora plynula k rodinám v nouzi nebo poznamenané nešťastnou událostí. Bohužel císaři se nedařilo prosazovat plánovanou sociální politiku, jelikož narážel na nechotu státní rady.⁶⁷ Ve stejném roce se pokusil vytvořit *Inspection générale du travail (Hlavní dozor práce)* na základě zákona z roku 1841 o dětské práci v továrnách. Tento nápad byl

⁶⁵ DUBY, s. 552.

⁶⁶ ANCEAU, s. 423.

⁶⁷ Tamtéž.

respektován, ale nakonec zatlačen do pozadí z důvodu nesouhlasu státních rádců.⁶⁸

Napoleon si uvědomil, že by měl držet ochrannou ruku nad dělníky. Zasazoval se o zrušení zákonů, které bezprostředně ohrožovaly jejich zájmy. Většina francouzských pracujících se podílela na názoru císaře a vzala v úvahu, že musí požadovat zlepšení sociální a ekonomické situace.⁶⁹ Od roku 1861 se dělníci snažili zrušit články 414 a 415 trestního zákoníku, které bránily jejich právu na sdružování.⁷⁰ Roku 1862 a 1863 Napoleon udělil milost dělníkům odsouzeným na základě článků trestního zákoníku zakazujícího shromažďování. Tito dělníci (typografové) byli zatčeni v březnu 1862 během všeobecné stávkou, kterou vyvolala jejich nespokojenost s nízkými mzdami.⁷¹

V roce 1863 proběhla druhá návštěva dělníků v Londýně, během níž vznikla první internacionála založená v roce 1864. Pařížská kancelář byla řízena třemi dělníky - malířem pokojů Fribourgem, Henri Louisem Tolainem pracujícím s bronzem a nakládačem archů Limousinem. Tato trojice byla založena spíše proudhonisticky⁷² než marxisticky. Také se objevily spekulace o navázání jejich styků s princem Napoleonem. To se, ale zdálo nepravděpodobné, neboť princ Napoleon se jen krátce nadchl pro sociální otázku (kolem roku 1862) a nyní svou pozornost obrátil k polskému povstání⁷³. Tímto problémem se nikdy již nezabýval.⁷⁴

Touha pracující třídy po politické samostatnosti byla ojedinělým jevem, protože dělnické třídě chyběla silná vůdčí osobnost. Politicky

⁶⁸ ANCEAU, s. 424.

⁶⁹ SMITH, s. 258.

⁷⁰ ANCEAU, s. 424.

⁷¹ FURET, s. 267.

⁷² Proudhonismus, politicko-maloburžoazní oportunistický směr ve francouzském dělnickém hnutí 19. století, podle P. J. Proudhona (1809–1865). REJMAN, s. 433.

⁷³ Polské povstání probíhalo v letech 1861–1863.

⁷⁴ SMITH, s. 259.

„uvědomějí“ dělníci odevzdali ve volbách svůj hlas radikálním kandidátům, jako byl například republikán Léon Gambetta. Konzervativní republikáni byli proti začlenění dělníků do společnosti Druhého císařství. Mnoho buržoazních republikánů slibovalo sociální reformu, ale zůstali věrní soukromému a liberálnímu ekonomickému systému. Obě strany si vyčítaly své postoje. Dělníci vytýkali republikánské straně, že na ně zapomíná ve svých volebních programech a republikáni naopak, že díky jejich pasivitě se v roce 1852 mohl Napoleon stát císařem.⁷⁵

Ke střetu mezi oběma stranami došlo během roku 1863 a v březnu 1864 v průběhu doplňujících voleb do Zákonomárného sboru. Dělníci se rozhodli do voleb postavit v některých svých čtvrtích vlastní kandidáty. Šlo především o symbolické gesto. V reakci na výsledky voleb 60 dělníků vydalo 17. února 1864 manifest, ve kterém vysvětlovali své postoje: *„Všeobecné volební právo nám dalo politickou plnoletost, musíme se však ještě emancipovat z hlediska sociálního... Buržoazie, která nás předešla, pokud jde o emancipaci, dovedla v roce '89 zničit nespravedlivá privilegia. My si chceme vybojovat stejnou svobodu konání...Pokud se nezavírají oči před skutečností, je třeba uznat, že existuje zvláštní třída občanů, která potřebuje přímé zastoupení... Nechováme nepřátelství vůči osobám, ale potřebujeme změnit věci.“*⁷⁶

Dělníci přijali svobody udělené císařem, ale neprojevili vděk. Naopak dali najevo, že by si své záležitosti chtěli řešit sami. V roce 1862 došlo k navázání kontaktů s britskými dělníky v Londýně. Styky se stávaly užšími, až dospěly v září 1864 k dohodě britských a francouzských aktivistů. Z této dohody se zrodilo Mezinárodní dělnické sdružení (AIT), které se ve Francii těšilo velké oblibě. V roce 1867 již mělo 32 sekcí v nejdůležitějších městech. Na počátku počet

⁷⁵ DUBY, s. 553.

⁷⁶ Tamtéž.

internacionalistů čítal pouze několik tisíc členů, ale jednalo se především o vlivnou elitu pronikající do dělnických spolků.⁷⁷

V letech 1864 a 1865 proběhl velký počet stávek, v kterých lze spatřit vzestup stávkového hnutí, které se objevilo ještě i v roce 1867. V roce 1865 vyšli do ulic demonstrovat za desetihodinovou pracovní dobu výrobci bronzových předmětů. Jejich druhá stávka proběhla o dva roky později. Aktivita dělníků představovala pro vládu nový problém. Dělníci získali právo na stávku, které bylo úzce spjato s právem na vytváření odborových organizací. Výrobci bronzu vytvořili Vzájemnou úvěrovou společnost, která byla tolerována úřady, ale nelegálně podporovala dělnický odpor. Zaměstnavatelé došli k závěru, že je nutné vyloučit všechny členy této organizace. Sdružení odpovědělo všeobecnou stávkou, pomocí níž dosáhli vítězství.⁷⁸

Dělníci přinesli do Druhého císařství problém svobodných „odborů“. Během konání Světové výstavy v Paříži v roce 1867 si zvolili nové delegace. Podobně jako v roce 1862 sepsali stížnosti, ve kterých si nejčastěji stěžovali na nedostatečné a klesající mzdy. Také odsuzovali nepřesnosti ve shromažďovacím zákonu a požadovali svobodu vyjadřování. Dělnická delegace se scházela i nadále po skončení Světové výstavy. Vláda byla nucena jejich činnost tolerovat. V příznivé situaci si dělníci založili Dělnickou komisi (scházeli se až do roku 1869), kde řešili důležité otázky dělnického hnutí.⁷⁹

Důležitou úlohu v této problematice také sehrála internacionála. Napoleonova vláda internacionálu tolerovala, ale zároveň mírnými tresty a pokutami dala najevo, že nepřipustí propagaci dělnického hnutí.⁸⁰

⁷⁷ DUBY, s. 555.

⁷⁸ DUBY, s. 556.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ KUDRNA, s. 472.

V jejích řadách se pomalu prosazovaly tvrdší revoluční tendence místo mírného proudhonistického směru. Internacionála přestala skrývat své politické sympatie. V listopadu 1867 se členové pařížské internacionály zúčastnili republikánské demonstrace proti zásahu na Montmartru, u hrobu italského vlastence Daniela Manina. Vláda odpověděla zatčením vůdců a jejich následnému postavení před soud na základě obvinění z nepovoleného shromažďování a nechala internacionálu rozpustit.⁸¹

⁸¹ DUBY, s. 556.

4 ZAHRANIČNÍ VZTAHY DRUHÉHO CÍSAŘSTVÍ

Druhé císařství bylo založeno na vnitřní autoritě a zahraniční slávě. V mezinárodní politice Napoleon usiloval o zrušení stávajícího uspořádání Evropy, které bylo nastoleno v roce 1815 na Vídeňském kongresu. Napoleonův ambiciózní plán měl přeměnit mapu Evropy. Byl založený na nacionalismu, ale především zahrnoval rekonstrukci Německa, Polska a Itálie.⁸² Plán měl být uskutečněný prostřednictvím kongresů nikoliv válkami. Zároveň jeho zahraniční politika byla také zaměřena koloniálním směrem.⁸³

V padesátých letech 19. století si Napoleon uvědomoval mocenský vzestup Francie, ale dalšímu rozvoji země překáželo Rusko cara Mikuláše I., které neuznávalo nové zřízení Francie.⁸⁴ Na počátku roku 1852 francouzská vláda obnovila spor o svatá místa v Palestině. Císař požadoval od sultána Osmanské říše Abdülmecita I. svěřeni klíčů od svatých míst do jeho rukou, s čímž nesouhlasil ruský car.⁸⁵ Na popud rakouského ministra zahraničí Karla Buola-Schauensteina byla svolána na 24. červenec 1853 konference do Vídně, na které bylo navrženo kompromisní řešení. Zástupci Velké Británie, Francie, Pruska a Rakouska navrhli řešení, které přijalo pouze Rusko, zatímco Osmanská říše požadovala změny.⁸⁶

K vyhocení vztahů mezi Ruskem a Osmanskou říší došlo po obsazení Valašska a Moldavska. Osmanská říše ultimativně požádala Rusko o vyklizení jejího obsazeného území, které ruská strana

⁸² PRICE, *Napoleon and the Second Empire*, s. 32.

⁸³ Neboť využíval tento druh politiky, jako prodloužení své evropské politiky. Ve své koloniální politice se angažoval na Dálném Východě a v Pacifiku; CARON, Jean-Claude, *L'Europe au 19e siècle*, Paris 2011, s. 205 – 206.

⁸⁴ Císař se brzy začal zajímat o Východní otázku, ze strachu, že by se mohly čtyři mocnosti (Velká Británie, Rusko, Rakouskou a Prusko) sjednotit proti Francii.

⁸⁵ Ruský car až do sporu byl ochráncem křesťanů na Blízkém Východě; GOOCH, s. 30 – 31.

⁸⁶ SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika 1648 – 1914*. Praha 1998, s. 198.

neuposlechla. Turci vyhlásili válku Rusku 4. října 1853. Po prvních vítězstvích Ruska nad Turky, začali francouzští ministři naléhat na Napoleona, aby se zapojil do války a nečekal na reakci Velké Británie. I přes odmítavý postoj Napoleona III. k válce, došlo k proplutí francouzského a britského válečného loďstva Úžinami. Napoleon se i nadále snažil přinutit Rusko k vyklizení Moldavska a Valašska. Avšak ze strany Napoleona se jednalo pouze o prázdné gesto.⁸⁷

Francie s Osmanskou říší a Velkou Británií uzavřely dohodu proti Rusku 12. března 1854 a 27. března vyhlásil Napoleon Rusku válku.⁸⁸ Napoleon ze vzniklé krize hodlal vytěžit co nejvíce, protože mu mohla pomoci zrušit uspořádání z roku 1815. Po smrti Mikuláše I. (1855) nastoupil na ruský trůn Alexandr II., který se snažil ukončit pro Rusko neúspěšnou válku. Na carovy požadavky přistoupil Napoleon, který si také přál ukončit válku a obnovit diplomatická jednání. Mírová konference se uskutečnila na přelomu února a března 1856 v Paříži. Samotný Napoleon se jednání stranil a objevoval se pouze na slavnostních příležitostech. Na konferenci se měla projednávat mírová smlouva a řešit podstatné evropské otázky.⁸⁹ Na kongresu došlo k rozkolu mezi Francií a Velkou Británií. Napoleon už dále nehodlal tolerovat růst britského vlivu v zahraničí politice, ale především nesouhlasil s tvrdými britskými požadavky, které si britští delegáti připravili pro poražené Rusko.⁹⁰

Francouzským zástupcům se ne vždy dařilo v prosazování všech svých návrhů. Například byli neúspěšní při jednání o Moldavsko a Valašsko. Úspěch v Krymské válce přispěl k zvýšení prestiže Druhého císařství. Mírová smlouva navrátila Francii mezi první mocnosti na kontinentě a zajistila Napoleonovi III. pozici arbitra Evropy. V delším

⁸⁷ GOOCH, s. 32.

⁸⁸ GOOCH, s. 32 – 33.

⁸⁹ Projednávalo se řešení situace v Lombardii, v Moldavsku a Valašsku.

⁹⁰ SMITH, s. 211 – 213.

časovém horizontu Krymská válka definitivně přerušila spojení konzervativních monarchií sjednané na Vídeňském kongresu před padesáti lety. Napoleon osobní intervencí napomohl na konferenci účasti Piemontu,⁹¹ který vstoupil do války po boku Velké Británie a Francie.⁹²

Režimu Napoleona III. chyběl výrazný úspěch v zahraniční politice. Angažovanost v Itálii byla pro Francii zklamáním. Možnost zvýšení prestiže císařství se naskytla až expedicí do Mexika. Během polského povstání probíhajícího v letech 1861 – 1863 se Napoleon ocitl v obtížné situaci, chtěl pomoci malému státu, ale zároveň si nepřál ohrozit „přátelství“ s carem Alexandrem II. Ve Francii byl kritizován za dosavadní se nevyjádření k tomuto problému. Nakonec Napoleonovou jedinou reakcí bylo vyjádření sympatií s Poláky a navrhnul svolání mezinárodního kongresu k řešení kontinentálních problémů. Velká Británie svoji účast na konferenci odmítla. Mezitím došlo k uzavření hranice mezi Pruskem a Polskem, kde docházelo k útěku polského obyvatelstva před ruským útlakem. Tento krok napomohl Ottu von Bismarckovi k naklonění si Ruska na svoji stranu.⁹³

4.1 Itálie

Krymská válka a Pařížský kongres byly mezníkem ve vývoji mezinárodních vztahů od druhé poloviny padesátých let 19. století. Působení dynamické zahraniční politiky Druhého císařství urychlilo rozpad evropského systému. Napoleon se rozhodl eliminovat vliv Rakouska na politiku Apeninského poloostrova. Ve spojitosti se svým záměrem si také uvědomil nutnost nového uspořádání v Itálii. V počátcích vůbec nepomyslel na možnost vytvořit sjednocenou Itálii. Pouze zamýšlel dosáhnout spojení a územních zisků pro Francii. V roce 1857 se

⁹¹ Synonymní název pro Sardinské království.

⁹² YON, s. 84.

⁹³ GOOCH, s. 52.

císař soustředil na vybudování přátelských vztahů se Sardinským královstvím⁹⁴ a na diplomatické izolování Rakouska na Apeninském poloostrově. V září roku 1857 se ve Stuttgartu konala schůzka cara Alexandra II. doprovázeného ruským velvyslancem Alexandrem Gorčakovem s Napoleonem a jeho ministrem zahraničí hrabětem Alexandrem Walewskim. Mezinárodní pozorovatelé spekovali o možnosti vytvoření rusko-francouzského spojení. Během jednání se Rusko prozatím vzdalo podpory Rakouska v jeho případném středu s Francií. Naopak císařství mělo Rusku pomoci odstranit klauzule z mírové smlouvy z roku 1856.⁹⁵

Přátelské vztahy Francie a Sardinského království byly narušeny 14. ledna 1858, atentátem na císařský pár Francie. Bomba atentátníků vedených Felicem Orsinim císařský pár nezranila, zato usmrtila osm lidí a dalších padesát zranila.⁹⁶ Svým činem atentátníci protestovali proti přítomnosti Francie v Římě, což pokládali za překážku k sjednocení Itálie. Nezdařený atentát vyvolal vážnou roztržku ve francouzsko-sardinských vztazích a oživil ve Francii nové zatýkání, policejní teror a nové transporty do Alžírsko. Rakouská diplomacie se marně pokoušela zastavit francouzské nároky s upozorněním na možnou podporu italského radikálního nacionalismu.⁹⁷

Přes nedůvěru Napoleonova ministra zahraničí hraběte Alexandra Walewského k italským diplomatům, vyslal císař osm týdnů od atentátu emisara do Sardinského království. Vyslanec měl tamější vládu ujistit o nadále dobrých vztazích a připravit tajné setkání s ministerským předsedou Camillem Bensem, hrabětem Cavourem. Napoleon tajně přijal

⁹⁴ Sardinské království zahrnovalo území Savojska, Piemontu, Janovska a Sardinie. U tohoto státního útvaru se používá také název Piemont.

⁹⁵ SKŘIVAN, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648-1914*, Praha 1994, s. 160 – 161.

⁹⁶ HARTMANN, Peter, *Francouzští králové a císaři v novověku*, Praha 2005, s. 414.

⁹⁷ FURET, s. 272.

hraběte Cavoura v Plombières, bez vědomí svého ministra zahraničí.⁹⁸ Po sedmi hodinách dosáhli ústní dohody týkající se vyprovokování války mezi Sardinským královstvím s Rakouskem. Napoleon trval na tom, aby agresorem bylo Rakousko, jinak by Francie nepřišla Sardinskému království na pomoc. Císař s Cavourem předpokládali na základě tajné dohody úspěšnou válku. Napoleon nastínil italskému premiérovi svou představu o vytvoření federace čtyř států - Říma, Střední Itálie, Království obojí Sicílie a Horní Itálie, v jejímž čele by stál papež. Napoleon také vycházel z představy, že k Sardinii by bylo připojeno Benátsko, Lombardie, Parma, Modena a část Papežského státu.⁹⁹

Ve střední Itálii by vznikl nový stát zahrnující část Papežského státu a Toskánska, přičemž by na trůn usedl někdo z bourbonské nebo bonapartské dynastie. Napoleon si nárokoval území Nice a Savojska. Součástí úmluvy byl také dohodnutý sňatek Klotildy Savojské s princem Jerômem Napoleonem.¹⁰⁰ Cavour na tyto požadavky přistoupil, protože v nich viděl důležitý krok k ovládnutí italského severu a cestu k pozdějšímu italskému sjednocení. Spojenecká smlouva byla podepsána 10. prosince 1858. Ministr zahraničí hrabě Walewski se o výsledku Napoleonovy diplomacie dozvěděl až z novin.¹⁰¹

Deset měsíců od dohody v Plombières až do vypuknutí války bylo obdobím intenzivních diplomatických vyjednávání na všech zúčastněných stranách. Rakousko mělo šanci se válce vyhnout za předpokladu, že by získalo spojení, kterého mohlo získat za určitých podmínek. Stačilo, aby se rozhodlo pro některé ústupky, například podpořit ruské plány na revizi Pařížské mírové smlouvy z roku 1856 nebo akceptování dominance Pruska v severním Německu. Rakousko však nebylo ochotné přistoupit

⁹⁸ PRADALIÉ, s. 95.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ SMITH, s. 220.

¹⁰¹ PRADALIÉ, s. 96.

k podobným ústupkům a spojení tedy nezískalo. Pro Napoleona bylo nyní snadné habsburskou diplomacii izolovat. Na jaře roku 1859 Rakousko vyprovokovalo válku se Sardinským královstvím.¹⁰²

Do čela francouzských vojsk se postavil sám Napoleon III. V obou táborech panoval chaos a bojové akce působily improvizovaně. Obě armády se střetly 4. června 1859 u Magenty. Francouzské velení bylo průměrné a operace na sebe takticky nenavazovaly. I přes špatné velení se podařilo sardinsko-francouzských silám v bitvě zvítězit a vstoupit do Milána. Po bitvě převzal velení rakouské armády František Josef I. Další boj nastal neočekávaně 24. června 1859 u Solferina. I zde utrpěla rakouská armáda porážku.¹⁰³

Již po bitvě u Magenty byla Lombardie přičleněna k Sardinskému království. Ve střední Itálii propukla revoluce a toskánský velkovévoda byl nucen uprchnout ze země. Po porážce Rakouska u Solferina se povstání rozšířilo na území Modeny, Parmy a Papežského státu. Napoleon brzy pocítil, že vývoj v Itálii se odchyľuje od jeho představ. Byl si vědom, že se situace vymyká jeho kontrole, přičemž nešlo pouze o šířící se povstání. Především Prusko začalo mobilizovat armádu a uvedlo do pohotovosti sbory na Rýně. Také ve Francii vzrůstala nespokojenost, francouzští katolíci byli pobouřeni možností zániknutí Papežského státu.¹⁰⁴

Po dvou prohraných bitvách Rakousko ještě nebylo zcela poraženo. Přesto vyhlídka na nový boj na obou stranách způsobila značné obavy. To byl také jeden z důvodů, proč Napoleon přistoupil k jednání o příměří. Mezi další důvody Napoleonovy změny postoje, lze označit špatné zásobování armády a šíření nemocí. Příměří podepsali oba panovníci 12. července 1859 ve Villafrance. Napoleon při

¹⁰² ROUX, Georges, *Napoleon III, Paris 1969*, s. 250.

¹⁰³ PRADALIÉ, s. 96.

¹⁰⁴ SMITH, s. 223.

vyjednávání s Františkem Josefem I. zcela „zapomněl“ přizvat svého sardinského spojence. Oba panovníci se rychle dohodli. František Josef I. postoupil Napoleonovi Lombardii, ten ji, ale poté předal Sardinskému království. Výsledky příměří z Villafrance působily v Turíně jako „studená sprcha“. Oslavovaný Napoleon se v Sardinském království stal nenáviděnou osobou, kterou obyvatelé označovali za zrádce. Sardinský král Viktor Emanuel prohlásil příměří za potupné. Cavour vnímal výsledky příměří jako urážku a odstoupil z postu předsedy vlády.¹⁰⁵

V listopadu 1859 byl podepsán mír mezi Francií a Rakouskem v Curychu. Mezitím došlo v Itálii k přípravě přičlenění území patřících Papežskému státu k Sardinskému království. Napoleon se rozhodl do stávající situace v Itálii nezasahovat. V lednu 1860 se Camille Cavour vrátil do úřadu ministerského předsedy Sardinského království. S pomocí Velké Británie prosadil hlasování plebiscitu o připojení střední Itálie k Sardinskému království. Napoleon souhlasil s návrhem, ale za podmínky, že obdobná hlasování proběhnou také v Savojsku a Nice.¹⁰⁶

4.1.1 Římská otázka

Italové vědomi si své vzrůstající národní jednoty po válce s Rakouskem chtěli k Italskému království připojit také Papežský stát. Toužili po jednotném státě s hlavním městem Římem. Avšak papež se odmítal vzdát jakékoliv části svého státu. Napoleon se v roli prostředníka snažil nalézt smírné řešení, které by vyhovovalo oběma stranám. Osobně nechtěl, ale vyhovět italským požadavkům. Papež Pius IX. nabídku na jakékoliv řešení 8. ledna 1860 odmítl a 15. ledna zahájil rozeslání encykly,¹⁰⁷ v nichž prohlásil, že země Svatého stolce nejsou v jeho

¹⁰⁵ PRADALIÉ, s. 97.

¹⁰⁶ HARTMANN, s. 415.

¹⁰⁷ Encyklika církevní okružní list papeže biskupů nebo všem věřícím k náboženským i politickým otázkám. REJMAN, s. 111.

vlastnictví, ale církve, tudíž nemůže prodat majetek, který mu nepatří. Piemontané nemohli vytáhnout na Řím, kde Napoleon udržoval divizi. Římská otázka, která probíhala v letech 1867–1870, přes různé pokusy o vyřešení prohlubovala diplomatickou propast mezi Francií a Itálií.¹⁰⁸

V roce 1864 Napoleon uzavřel s italskou stranou kompromisní dohodu o stáhnutí francouzského vojska do pěti let. Italský revolucionář Giuseppe Garibaldi na dohodu reagoval vstupem do Papežského státu se svými italskými vlastenci. Po dlouhém váhání se Napoleon rozhodl proti Garibaldi mu zasáhnout. Lépe vyzbrojená francouzská armáda potlačila zásah italských vlastenců na území papežského státu. Mezi Napoleonem a italskou vládou zavládlo napětí, které ztížil Eugen Rouher svým prohlášením: „*Deklarujeme ve jménu francouzské vlády, Itálie nevstoupí do Říma!... Nikdy... Nikdy, Francie nesnese donucení ve své cti a katolictví...*“¹⁰⁹ Italská vláda si uvědomila, že nyní je stažení francouzského vojska z Říma nemožné. Napoleon byl nucen stáhnout své vojsko až po vyhlášení války Prusku v roce 1870 a teprve poté mohlo dojít k připojení Papežského státu k Italskému království.¹¹⁰

4.2 Mexická expedice

Již od mládí snil Napoleon o vybudování kanálu mezi Tichým a Atlantským oceánem. Zároveň doufal, že se mu podaří vytvořit z Mexika francouzskou kolonii, která by vytvořila bariéru proti anglo-saskému a protestantskému vlivu v Mexiku. K tomuto zisku mu měla být nápomocná stávající politická nestabilita v Mexiku.¹¹¹

Roky 1857–1860 se v Mexiku nesly v duchu zrovna probíhající občanské války mezi konzervativci, které zastupoval Miguel Miramon

¹⁰⁸ PRADALIÉ, s. 107.

¹⁰⁹ ANCEAU, s. 445.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ LENTZ, s. 87.

a liberály v čele s Benitem Juárezem. Válka dopadla ve prospěch Benita Juareze, který se v roce 1861 stal mexickým prezidentem. Miguel Miramón uprchl ze země do Evropy. Nový prezident vyhlásil moratorium na neschopnost splácet půjčky evropský věřitelům.¹¹² Na toto prohlášení zareagovali evropští věřitelé v říjnu 1861 podepsáním Londýnské dohody, která vedla k jejich vojenské intervenci.¹¹³ Napoleon byl přesvědčen o vhodné době pro uskutečnění ovládnutí Mexika, protože Spojené státy americké řešily na svém území občanskou válku. Vzhledem k vnitropolitickým problémům tak nemohly proti Napoleonovi zasáhnout. Zároveň na straně Francie stálo Španělsko a Velká Británie.¹¹⁴

Počátkem roku 1862 podepsala mexická vláda za přítomnosti intervenčních států v La Soledadu několik dohod. Ujednání zaručovaly, že intervenční vojska nepřekročí pobřeží Mexika. Zpočátku intervence postupovali Francouzi, Britové a Španělé společně. Po prezidentovi žádali obnovení plateb, ale Juárez odmítl dluh platit, a proto se kontingent vylodil ve Veracruz. V dubnu 1862 Španělé a Britové stáhli své flotily z Mexika, jelikož nesouhlasili s francouzským postupem pronikání do mexického vnitrozemí, což znamenalo, porušení dohod z La Soledadu. Zároveň byli pobouřeni jednáním Francie a prezident Juárez jim slíbil obnovení platby dluhů v nejbližší přijatelné době pro Mexiko.¹¹⁵

Po odchodu španělsko-britského kontingentu, svěřil Napoleon plnou moc Duboisovi de Saligny a poslal do Mexika posily o síle 6 000 mužů pod vedením generála Charlese de Lorenceza.¹¹⁶ Posila však narazila na odpor Juarezových partyzánů ve městě Puebla. Útok na město proběhl 5. května 1862, ale u pevností Loreto a Guadalupe byla

¹¹² Mezi největší věřitele mexického dluhu patřily – Francie, Velká Británie a Španělsko.

¹¹³ THOMPSON, James Mathew. *Louis Napoleon and the Second Empire*. Oxford 1954, s. 214.

¹¹⁴ YON, s. 92.

¹¹⁵ KAŠPAR, Oldřich. *Dějiny Mexika*. Praha 2009, s. 195 – 196.

¹¹⁶ PRADALIÉ, s. 110.

francouzská armáda odražena generálem Ignaciem Zaragozou.¹¹⁷ Francouzská armáda se nyní musela stáhnout na pobřeží, odtud její velitel poslal dopis císaři, v němž žádal další posily. Napoleon požadavku vyhověl a poslal 23 000 nejlepších vojáků pod vedením generála Elieho Frederica Foreya, který měl nahradit dosavadního Charlese de Lorenceze.¹¹⁸

Druhá expedice vedená generálem Foreyem trvala od března do června 1863. Foreyeova armáda oblehla Pueblo, které bylo dobyto. Hlavní město Mexika se 26. června 1863 vzdalo pod jeho náporu bez odporu. Foreye nyní se začal jednat nad rámec rozkazů, které získával od císaře a vytvořil „loutkové“ shromáždění notáblů, které 10. června 1863 vyhlásilo v Mexiku monarchii. Takzvaná Junta de Notables vyhotovila několik dokumentů. První deklaroval monarchii v Mexiku, v jejímž čele měl stanout katolický císař s dědičným právem pro své potomky. Napoleon nabídl korunu arcivévodovi Maxmiliánovi Habsburskému, bratru rakouského císaře Františka Josefa I. Arcivévoda povzbuzován svou manželkou Charlottou Belgickou nabídku přijal.¹¹⁹

Generál Forey a diplomat Dubois de Saligny pod vlivem dlouhotrvající komunikace s Napoleonem začali zneužívat svých pravomocí. Jejich jednání se nelíbilo Napoleonovi a oba muže nechal nahradit, podle jeho mínění nejlepším francouzským maršálem Achillesem Bazainem.¹²⁰ Když nový mexický císař připlul k mexickým břehům 28. května 1864, země se znovu zmítala v politických problémech.¹²¹ Tyto problémy¹²² mohly znamenat novou občanskou válku. Francouzská armáda pod velením maršála Achila Bazaina si chtěla

¹¹⁷ KAŠPAR, s. 196.

¹¹⁸ PRADALIÉ, s. 110.

¹¹⁹ PRADALIÉ, s. 111.

¹²⁰ SMITH, s. 240.

¹²¹ KAŠPAR, s. 198.

¹²² Zemi o moc začaly soupeřit dvě vlády. Zhoršila se hospodářská a finanční situace Mexika.

přisvojovat podstatné politické rozhodování, čímž docházelo ke střetům s regentskou vládou a později s mexickým císařem. Maxmilián po nástupu na trůn odsunul od moci katolíky a Francouze, díky kterým byl zvolen císařem. Brzy se však ocitl uprostřed boje mezi duchovenstvem a nespokojenou pravicí. V této době začala francouzská vláda požadovat navrácení všech finančních investic od doby občanské války v Mexiku. Maxmilián slíbil Francii zaplacení dluhů, ale pro něj to znamenalo obětovat celý příjem země.¹²³

Maximilián se v Mexiku nemohl prosadit z důvodu, že se neopíral o vlastní peníze a armádu. Především obyvatelé z nižších vrstev si žádného císaře nepřáli. V zemi pobíhala nadále partyzánská válka. V oblastech neokupovaných francouzskými vojáky se u moci držel Benito Juárez.¹²⁴ Guerillová válka působila francouzské armádě starosti, protože nebyli schopni si udržet území. Jakmile Francouzi dobyli osadu, ta se po jejím odchodu vrátila na stranu Juareze. V roce 1864 a 1865 se Bazaine chlubil, že k úplnému ovládnutí Mexika mnoho nechybí. Francouzi se pokoušeli o zadržení Benita Juareze, čímž by došlo k oslabení partyzánských pozicí. Na sebevědomí partyzánských hnutí nejvíce zapůsobil zásah Spojených států amerických v jejich prospěch.¹²⁵

Mezinárodní situace se pro Juareze vyvíjela příznivě. Po ukončení války vítězný Sever začal dodávat Benitu Juarezovi zbraně a začal ho podporovat.¹²⁶ Ve vyhrocené situaci Napoleon narazil na odpor proti své evropské politice a armádu, kterou měl v Mexiku, potřeboval v Evropě. Při první příležitosti Napoleon zrušil Miramarskou smlouvu¹²⁷ s Maxmiliánem

¹²³ THOMPSON, s. 220.

¹²⁴ MAUROIS, André, *Dějiny Francie, Praha 1994*, s. 360.

¹²⁵ PRADALIÉ, s. 111.

¹²⁶ MAUROIS, s. 361.

¹²⁷ Smlouva z Miramar, kterou se Napoleon III. zavázal udržet v Mexiku sílu 20 000 mužů do roku 1867 a cizineckou legii až do roku 1873, na oplátku se Maxmilián slíbil zaplatit veškeré náklady na expedici a být zodpovědný za vymáhání dluhu.

a oznámil postupné stažení své armády.¹²⁸ Mexický císař zvažoval odchod s francouzskou armádou, ale pod tlakem rodiny¹²⁹ v Mexiku setrval až do úplného konce. Poslední francouzská loď odplula z Mexika v únoru 1867 bez mexického císaře. Maxmilián se 15. května 1867 vzdal Juarézovi. Na základě soudu byl Maxmilián 19. července 1867 v Queretaru zastřelen.¹³⁰

Oznámení o popravě mexického císaře přišlo do Francie během konání Světové výstavy. Mezinárodní názor přenesl odpovědnost na Napoleona III. a celková bilance expedice byla negativní. Mexická expedice stála Druhé císařství 6 000 životů, celkově císařská pokladna vynaložila okolo 336 milionů franků. Veřejnost byla neúspěšnou expedicí rozhněvána a císařství ztrácelo její podporu. Francouzské veřejné mínění bylo nepřátelské k mexickému dobrodružství. Záležitosti neřeklo jinak než „mexické vosí hnízdo“.¹³¹

4.3 Diplomatické vztahy s Pruskem

Od padesátých let 19. století se začalo Prusko dynamicky vyvíjet. Hospodářský růst vynesl Prusko mezi první země na Německém území a začalo vytlačovat Rakousko z Celního spolku. V roce 1862 se ministerským předsedou stal Otto von Bismarck.¹³² Mnoho zahraničních diplomatů se domnívalo, že zvolení Bismarcka ministerským předsedou není správnou volbou. Velmi brzy Bismarck dokázal vyvrátit jejich pochyby.¹³³ Po svém nástupu rozpustil pruský parlament a vyhlásil nové

¹²⁸ THOMPSON, s. 220.

¹²⁹ Maxmilián obdržel dopis od své matky, v němž mu připomínala prestiž Habsburského rodu. Bratr František Josef I. mu zakázal návrat do Rakouska-Uherska.

¹³⁰ KAŠPAR, s. 200.

¹³¹ PRADALIÉ, s. 112.

¹³² Otto von Bismarck byl jmenován do své funkce poté, co se v Prusku nepodařilo prosadit vojenskou reformu.

¹³³ SKŘIVAN, *Evropská politika 1648 – 1914*, s. 210 – 211.

volby. V roce 1864 mělo Prusko k dispozici moderní a dobře vyzbrojenou armádu, která ostatní převyšovala mimořádnou kázní.¹³⁴

Zásadním problémem pro celoněmeckou politiku zůstávala otázka Šlesvicka a Holštýnska. Prusko a Rakousko řešily problematiku s Dánskem.¹³⁵ Napoleon se do tohoto sporu nezapletl, protože polabská vévodství nepovažoval za důležitá pro svou zahraniční politiku. Na podzim roku 1865 se Bismarck sešel s Napoleonem v Biaritzu a St. Cloud, kde řešili případnou dohodu proti Vídni. Pruský ministerský předseda nabízel Napoleonovi Lucembursko, ale za to chtěl, aby francouzský císař zachoval svou neutralitu. K žádné konečné dohodě však nedospěli, neboť Bismarck nedoufal v dlouhotrvající konflikt, ve kterém by byl nutný zásah Francie. Od začátku roku 1866 se začala situace mezi Rakouskem a Pruskem směřovala k válce.¹³⁶

Vídeň započala mobilizovat koncem dubna roku 1866. Pozice Rakouska se zkomplikovala zásahem Napoleona, který nabídl svolat mezinárodní kongres na řešení německé otázky. Na něco takového nemohl rakouský císař jako prezident Německého spolku přistoupit. V červenci 1866 se vyostřila situace v rakouském Holštýnu, pruská armáda obsadila území vyklizené Rakušany. František Josef I. slíbil za zprostředkování míru přepustit Napoleonovi Benátsko, ale navzdory tomu si uvědomoval, že Napoleon nabídnuté území předá Sardinskému království.¹³⁷ Prusko zaútočilo na habsburské spojence Hannoversko, Sasko a Kurhesensko, které porazilo, a velitel generálního štábu Helmuth von Moltke se soustředil na vpád do Čech. I přes rakouské vítězství

¹³⁴ SHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004, s. 197 – 200.

¹³⁵ Více se věnuje tomuto problému Georges Roux v knize *Napoleon III* na s. 271 – 273.

¹³⁶ ANCEAU, s. 435.

¹³⁷ ROUX, s. 328.

u Custozy nad Italy vyšlo Rakousko¹³⁸ ze střetu s Pruskem jako poražené, konflikt rozhodla bitva u Sadové. Válkou Otto von Bismarck vyřadil z jednání Francii, která se svou nabídkou na zprostředkování míru přišla pozdě. Francouzské císařství bylo zaskočeno porážkou Rakouska u Sadové 3. července 1866. Napoleon si uvědomil nebezpečí, které z porážky pro Francii plynulo. Většina Francouzů vnímala rakouskou porážku u Sadové jako vlastní neúspěch. Francouzské veřejné mínění se radovalo, že se Francie vyhnula válce. Postupem času se jejich názor změnil ve strach z Pruska.¹³⁹

Císař rozhodně nepatřil k těm, co věřili ve vítězství Pruska. Adolphe Thiers se s vládní opozicí shodl, že porážka Rakouska u Sadové připravila Francii o prvenství na Evropském kontinentu. Napoleon svolal radu ministrů do Saint-Cloud. Rouher navrhl císaři provést útok na Rýn, ale Thiers s tímto plánem napadení nesouhlasil a zdůrazňoval, že jediné, jak zachránit Francii je Prusku vyhlásit válku. Císař byl opatrný a nechtěl na Prusko útočit. K tomuto činu Napoleona nepřesvědčil ani rakouský císař, který Francii předal Benátsko, jak slíbil před prohranou válkou. František Josef I. doufal v zásah Francie, avšak Napoleon nemohl rakouskému císaři vyhovět. Jelikož polovina jeho armády byla rozmístěna doslova po celém světě v Alžírsku, Mexiku, Římě a v Indochíně.¹⁴⁰

Po válce se Bismarck soustředil na sjednocení protestantského severu a katolického jihu dnešního Německa. Bismarck ujistil Napoleona, že Prusko nebude usilovat o začlenění států,¹⁴¹ které se nacházejí na jih od řeky Mohan. Tento slib Bismarck porušil po ustanovení

¹³⁸ Berlínu se 11. června podařilo přimět Rakousko k mobilizaci jednotek Německého spolku proti Prusům. Zasedání přijalo návrh 14. června o vyhlášení „spolkové exekuce“ vůči Prusku. To ihned z Německého spolku vystoupilo a 15. června zahájilo první vojenské operace.

¹³⁹ ANCEAU, s. 439.

¹⁴⁰ TARABA, Luboš. *Divná válka*. Praha 2006, s. 15.

¹⁴¹ Bavorsko, Württembersko a Bádensko.

Severoněmeckého spolku uzavřením tajných smluv¹⁴² s jihu německými státy, které dávaly Prusku volnost v jednání v případě útoku a obrany.¹⁴³

4.3.1 Lucemburská krize

Napoleon žádal za svou neutralitu v Prusko-Rakouské válce území. Císařův zájem se zaměřil na Lucembursko, které bylo součástí německého celního spolku. Francouzský vyslanec Vincent Benedetti naznačil Bismarckovi, že francouzský císař očekává za svou neutralitu „odměnu“ v podobě levého břehu Rýna, pruský ministerský předseda odkázal velvyslance do patřičných mezí.¹⁴⁴ Napoleon 5. srpna 1866 předložil návrh, ve kterém si nárokoval území¹⁴⁵ na Německo-francouzské hranici podle první pařížské mírové smlouvy z roku 1814. V případě nezdaru anexe Lucemburského vévodství Napoleon očekával připojení bavorské Falce a porýnského Hesenska. Francouzský velvyslanec v Berlíně hrabě Vincent Benedetti předložil návrh Francouzsko – pruské smlouvy. Podle níž Francie nebude mít výhrady k budoucímu sjednocení Severoněmeckého spolku s jihu německými státy a nebude si moci nárokovat Belgie jako protislužbu. Pruský ministerský předseda potvrzení smlouvy oddaloval, protože neměl v úmyslu dohodu dodržet.¹⁴⁶ Císař si vykládal Bismarckovo mlčení jako souhlas a začal vyjednávat s nizozemským králem o odkoupení Lucemburska. Zprvu se mluvilo o částce 4 až 5 milionů franků, ale Napoleonovo stupňování požadavků v roce 1867 se nelíbilo Bismarckovi, čímž jednání o odkoupení Lucemburska selhalo.¹⁴⁷ V květnu 1867 se sešla mezinárodní konference v Londýně, která měla vyřešit tento problém. Evropské mocnosti rozhodly udělit Lucembursku neutralitu. Země nadále

¹⁴² Spojenecké smlouvy, které v případě války stavěly Jihu německé státy pod pruské velení.

¹⁴³ CLARK, Christopher, *Prusko. Vzestup a pád železného království*, Praha 2006, s. 453.

¹⁴⁴ TARABA, s. 15.

¹⁴⁵ Napoleon se dožadoval tzv. falcké Landau a Saarbrücken.

¹⁴⁶ HARTMANN, s. 417.

¹⁴⁷ TARABA, s. 17.

zůstala v německém celním spolku, ale oddíly Pruska se z hlavního města musely stáhnout. Napoleon z celé záležitosti vyšel naprázdno. Na mezinárodní scéně začal být chápán jako narušitel míru.¹⁴⁸

¹⁴⁸ HARTMANN, s. 417 – 418.

5 BLÍŽÍCÍ SE VÁLKA

Počátkem 70. let 19. století se vyostřily diplomatické vztahy s Pruskem a z francouzského veřejného mínění byl konflikt chápán jako nevyhnutelný. V roce 1869 hrozilo vypuknutí války mezi Druhým císařstvím a Pruskem, ale pravděpodobnost vypuknutí válečného konfliktu byla menší než v průběhu Lucemburské krize. S hrozící válkou se Napoleon III. rozhodl o zajištění nových spojenectví, avšak nalézt spojence nebylo pro Francii jednoduché. Rusko se rozhodlo podporovat Prusko.¹⁴⁹ Jednání s Itálií selhala, italský král si totiž přál stažení francouzské armády z Říma. Možná aliance s Rakouskem-Uherskem¹⁵⁰ nebyla možná z důvodu oslabené pozice monarchie v Evropě. Ve skutečnosti byl Napoleon a Druhé císařství diplomaticky izolováni.¹⁵¹

Napoleon se snažil na Světové výstavě v roce 1867 využít situace a získat spojence. Pokus získat si přízeň ruského cara Alexandra II. se nevydařil a ani schůzka s rakouským císařem v Salcburku v srpnu 1867 nedopadla lépe. Francouzský císař svojí aktivitou v Mexiku si znepřátelil Spojené státy americké a rakouský císař František Josef I. mu nemohl zapomenout smrt svého bratra Maxmiliána. Tíživé mezinárodní situaci Francie byla poškozena výrokem francouzské císařovny Eugénie adresovaným pruské královně Augustě: „*Budeme proti vám bojovat.*“¹⁵² Francouzský ministr zahraničí Napoleon Darue a pruský ministerský předseda Otto von Bismarck se ještě snažili zabránit vypuknutí války.¹⁵³

Přibývajících zahraničních neúspěchy měly nepříznivý dopad na domácí politiku. Ačkoliv Francie ekonomicky prosperovala, neúspěchy v zahraniční politice formovaly silnou opozici, která Napoleonovy ústupky

¹⁴⁹ YON, s. 99.

¹⁵⁰ Rakousko-Uhersko vzniklo v roce 1867.

¹⁵¹ SKŘIVAN, *Evropská politika 1648 – 1914*, s. 217.

¹⁵² TARABA, s. 18

¹⁵³ Tamtéž.

považovala za jeho slabost a neváhala stupňovat tlak. V roce 1870 proběhly změny ve složení vlády, které se dotkly i ministerstva zahraničí a vyústily v odchod Napoleona Darua a novým ministrem byl jmenován vévoda Antoine Gramont, který měl zamezit rozpínavosti Pruska.¹⁵⁴

Francouzský ministr války Edmond Leboeuf v roce 1870 učinil poslední pokus o zabránění izolace Francie během setkání s rakouským arcivévodou Albrechtem. Rakousko si kladlo podmínku, že přijde na pomoc jen v případě vedení úspěšné války Francie proti Prusku v minimální délce šest až osm týdnů. Tento požadavek Napoleon razantně odmítl. Ve Francii převládal názor, že silná armáda bude schopna vybojovat vítězství. K vyprovokování válečného konfliktu posloužila situace kolem španělského nástupnictví.¹⁵⁵

5.1 Otázka španělského nástupnictví

Vojenské spiknutí svrhlo 27. září 1868 z trůnu španělskou královnu Isabelu II. Po jejím sesazení se těžce hledal nový španělský panovník. Pravděpodobným řešením se nezdála obnova dynastie Bourbonů ani zřízení republiky. Dosavadní regent generál Juan Prim hledal mezi příslušníky předních panovnických rodů Evropy vhodného kandidáta na španělský trůn. Ve Francii byl vybrán syn Napoleonova předchůdce krále Ludvíka Filipa. Napoleon odmítl navrženého člena Orleánské dynastie podpořit. Po složitém hledání se Juan Prim zaměřil na německý rod Hohenzollern-Sigmaringenů. Mezi jeho příslušníky padla volba na Leopolda Hohenzollernského, synovce pruského krále Viléma I.¹⁵⁶

V září 1869 Leopold váhal s přijmutí kandidatury na španělský trůn s ohledem na negativní reakci Francie. Poslední slovo, ale v této

¹⁵⁴ TARABA, s. 19.

¹⁵⁵ SKŘIVAN, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648 – 1914*, s. 174.

¹⁵⁶ ROUX, s. 354.

záležitosti měla mít hlava rodu - Vilém I. Pruský král nebyl spokojen se stávající situací a dal svému synovci najevo. Otto von Bismarck zastával opačné stanovisko. Francie by byla jinak nucena na španělské hranici udržovat dva vojenské sbory, které by nebyla schopna nasadit na Rýně.¹⁵⁷ Bismarck při naléhání na Leopoldova otce označil akceptování španělské koruny jako povinnost vůči Německu. Slova ministerského předsedy zapůsobila na Leopolda, který 19. června 1869 přijal španělský návrh.¹⁵⁸

Odezva francouzského Zákonomárného sboru byla vyložene nepřátelská. V zemi se připomínalo panování Karla V.¹⁵⁹ a s tím spojené habsburské sevření Francie. Velkým překvapením bylo stažení Leopoldovy kandidatury 12. července 1869. Francie mohla slavit diplomatický triumf, ale marnivost císařovny Eugénie, Émila Oliviera a ministra zahraničí vévody de Gramont vykonala opak. Rozhodli se žádat po pruském králi, aby Leopoldovi zakázal své rozhodnutí změnit.¹⁶⁰

5.1.1 Emžská depeše

Ministr zahraničí Gramont pověřil vyslance Vincenta Benedettiho získat od pruského krále podepsaný dokument, v němž potvrzuje, že žádný příslušník jeho rodu nebude zvažovat kandidaturu na španělský trůn. Francouzský ministr zahraničí tak konal bez vědomí ostatních ministrů a přesvědčil Napoleona o vyslání vyslance Benedettiho k pruskému králi. Francouzský vyslanec odjel do lázní Ems, kde se pruský král zrovna nacházel bez ministerského předsedy Otty von Bismarcka.¹⁶¹

¹⁵⁷ TAYLOR, A. J. P., *Bismarck*, Praha 1998, s. 124.

¹⁵⁸ TARABA, s. 22.

¹⁵⁹ Španělský král v letech 1500 – 1558 a římsko-německý císař v letech 1516 – 1556.

¹⁶⁰ MAUROIS, s. 366.

¹⁶¹ KUDRNA, s. 478.

Ve středu 13. července 1870 vyslanec zastihl pruského krále Viléma I. a přednesl mu francouzské požadavky, které panovník rázně odmítl. Po setkání pruský král odeslal Ottu von Bismarckovi telegram informující o jeho rozhovoru s francouzským vyslancem. Bismarck upravil telegram do takové podoby, která vyzněla urážlivě pro Francii, a poté jej nechal zveřejnit v tisku. Francie byla zveřejněným telegramem uražena a podnikla vůči Prusku jisté kroky.¹⁶²

5.2 Přípravy na válku

Krátce po uveřejnění Emžské depeše císař svolal do Tuilerií ministerskou radu, která usilovala o svolání celoevropského kongresu, jak navrhovala Velká Británie. Další setkání ministerské rady se konalo v St. Cloud, kde císařovna Eugénie otevřeně vyjadřovala své přesvědčení o neodvratné válce. Po počátečním váhaní byla odhlasována mobilizace francouzské armády s přesvědčením, že válka napomůže k navrácení situace, která ve Francii byla na počátku Druhého císařství. Veřejnost pod vlivem stávajících událostí v ulicích zpívala zakázanou Marseillaisu a volala po odstranění císařství.¹⁶³

Po schválení mobilizace se poslanci v Zákonodárném sboru názorově rozdělili. Většina s vypuknutím války souhlasila, avšak republikánská opozice byla proti. Především poslanec Adolphe Thiers upozornil na důležitost naklonit si ostatní státy na svou stranu. Nadpoloviční většina poslanců odhlasovala válečné úvěry dne 15. července 1870. Francie vypověděla válku Prusku 19. července 1870.¹⁶⁴

¹⁶² HARTMANN, s. 420.

¹⁶³ ROUX, s. 362.

¹⁶⁴ ROTH, s. 15; Některé zdroje uvádějí dnem vyhlášení války datum 17. července 1870.

5.2.1 Francouzská mobilizace

Francouzská armáda povolala do služby 140 000 záložníků a začala stahovat vojáky z Alžírsko i s generálním guvernérem maršálem Patrice de MacMahonem. Ministr války Leboeuf určil útok na 25. července 1870. Chtěl, aby byl provedený co nejrychleji. Železniční společnosti přerušily veškerou osobní dopravu a vypravily speciální vlaky do Met, Lunéville, Štrasburku a Belfortu. Železniční trať Marseille – Lyon – Štrasburk byla, vyhrazena pouze pro přesuny vojáků z Alžírsko.¹⁶⁵

Od začátku byla francouzská mobilizace chaotická. Vojáci hledali své pluky, které odjely, protože se každé dva roky stěhovaly. Sklady s výstrojí se ve většině případů nacházely jinde. Zmatek panoval v zásobování potravinami a municí, ale nikoho nedostatky v přísunu zásob netrápili, protože se věřilo v rychlé vítězství.¹⁶⁶

Po vyhlášení mobilizace se maršál Achille Bazaine a generál Charles Frossard jeli přesvědčit o úspěšnosti rychlé přípravy francouzské armády na konflikt do Met. Avšak mobilizace armády se nezdařila a v důsledku opožděných vojáků vznikl zmatek.¹⁶⁷ Dosavadní chaos ještě zvýšilo rozhodnutí Napoleona rozdělit armádu na tři části. Samotný císař vedl „Rýnskou“ armádu v Metách. První armádní sbor pod velením maršála MacMahona se přesunul do Alsaska a VI. armádní sbor maršála François Canroberta se přesunul k Châlons.¹⁶⁸ Na konci července 1870 bylo na východní hranici Francie odveleno 280 000 až 290 000 vojáků. Každým dnem se očekával příchod dalších 230 000 vojáků.¹⁶⁹

¹⁶⁵ TARABA, s. 32.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁶⁷ ANCEAU, s. 509.

¹⁶⁸ WAWRO, Geoffrey, *The Franco-Prussian War : The German conquest of France in 1870– 1871*, s. 67.

¹⁶⁹ ROTH, François, *La guerre de 1870*, Paris 1998, s. 33.

Poté, co armádní sbory dosáhly svých pozic, francouzské velení projednávalo vhodný plán útoku. Napoleon preferoval nápad rakouského arcivévody Albrechta,¹⁷⁰ který se zakládal na přechodu Rýna. Francouzská armáda měla oddělit jihoněmecké státy od Pruska a s pomocí italských jednotek přes Sasko navázat kontakt s Rakušany v Čechách. Druhý návrh (tzv. Frossardova varianta) předpokládal útok Pruska v Alsasku směrem k řece Mosele. Francouzské síly rozděleny na dvě armády „Moselskou“ a „Rýnskou“ měly zastavit nepřítele, čímž by umožnily zformování dalších dvou armád „Pařížské“ a „Châlonské“. Společnými silami pak měly zatlačit pruskou armádu zpět za hranice Francie. Francouzi si vybrali taktiku vyčkávání, podle které se mělo čekat na průběh války. Poté se měla francouzská armáda přiklonit k jedné z variant boje.¹⁷¹

5.2.2 Vojská reforma

V roce 1866 si Napoleon uvědomil nutnost vojenské reformy francouzské armády. Sám se zasadil o vznik reformy, která se nezdařila. Ministr války maršál Adolphe Niel měl na starosti zavedení reorganizace do praxe. Zemřel však dříve, než byla reforma dovedena dokonce.¹⁷²

Francouzský odvod do armády spočíval v losování branců. Mladí muži si vylosovali, kdo bude sloužit rok u kontingentu a kdo odslouží sedm let v armádě. Odvod do armády ovlivnila i rodina, která mohla svého syna z odvodu vykoupit. To znamenalo, že z 385 000 mužů jich bylo pouze k dispozici 250 000. V roce 1866 Napoleon oznámil návrh na zavedení všeobecné vojenské služby. Systém losování měl být zachován jen u branců, kteří sloužili šest let, a poté mělo dojít k jejich přesunutí

¹⁷⁰ Tato taktika vznikla při arcivévodově návštěvě Paříže. Dle vojenských expertů neměla tato taktika boje šanci na úspěch.

¹⁷¹ TARABA, s. 43.

¹⁷² HARTMANN, s. 420.

do armádních rezerv. Zbytek by musel sloužit jako rezervisté a podstupovat pravidelné školení. Cílem návrhu bylo vytvoření vyškolené rezervy o síle 1 200 000 mužů. Návrh vyvolal odpor vyšších tříd, které se po provedení vojenské reformy nemohly vykoupit z branné služby. Nespokojené byly i nižší vrstvy, které spoléhaly na tzv. dobré číslo.¹⁷³ Vojenský zákon přijatý v roce 1868 se od původního diametrálně lišil a vlastně vůbec nic nezměnil.¹⁷⁴

5.2.3 Pruská mobilizace

Na rozdíl od maršála Leboeufa šel do války generál Helmut von Moltke připraven. Válku s Francií plánoval již od roku 1866. K francouzským hranicím vedly železniční tratě, po kterých pruská armáda přesunovala své vojáky, zbraně a zásoby. Helmut von Moltke na hranicích soustředil tři silné armády. První armádě velel generál Karl von Steinmetz, jehož armáda se koncentrovala od Trieru přes Saarlouis k Saargemünde. Největší druhá armáda vedená princem Friedrichem Karlem se měla přesunout k Königgrätzu. Třetí armáda pod velením korunního prince Friedricha Viléma se soustředila u Karlsruhe. Pruská armáda zvládla svou mobilizaci lépe než francouzská. V roce 1870 pruská armáda zavedla do praxe „psí známky“. Štítek se jménem vojáka, s číslem regimentu a adresou, což umožnilo snazší identifikaci vojáků.¹⁷⁵

5.3 Průběh konfliktu až po kapitulaci u Sedanu

Císařská armáda se soustředila na východní hranici v trojúhelníku Bourzonville, Metz a Saargemünd, avšak nebyla schopna zaútočit ve stanovený den 25. července 1870, a proto maršál Joseph Leboeuf odložil útok o dva týdny. Francouzi neměli informace, kde se nacházejí pruské

¹⁷³ PRICE, *Napoleon III and the Second Empire*, s. 60.

¹⁷⁴ TARABA, s. 32.

¹⁷⁵ WAWRO, s. 80 – 83.

oddíly. Francouzské velitele přesvědčené o snadném postupu na pruské území tato informace příliš netrápila, a tudíž důstojníci dostávali mapy německého území od Rýna až po Polsko.¹⁷⁶

Napoleon přijel do Met 28. července 1870 převzít velení a týž den učinil prohlášení k vojákům, ve kterém se snažil vojáky motivovat do nadcházejícího konfliktu. Upozornil, že válka bude dlouhá a bolestná.¹⁷⁷ Maršál Leboeuf připravoval útok na 7. srpna 1870. Během plánování se domníval, že pruská armáda dosud neukončila své shromáždění u hranic. Avšak ráno 4. srpna 1870 překročil korunní princ Friedrich Vilém s třetí armádou francouzskou hranici. Jeho rozkazem bylo najít a napadnout francouzské jednotky, čímž měl usnadnit ofenzívu dalších dvou armád. Francouzský generál Patrice de MacMahon po upozornění na hrozící pruské útoky telegraficky informoval maršála Leboeufa a také ho spravil o svém přesunu k Wissembourgu. Nicméně francouzské velení podcenilo informace o vážnosti pruského útoku.¹⁷⁸

Pruská armáda prolomila francouzskou hranici v Lotrinsku a Alsasku. Po neúspěšném zabránění vstupu nepřítel na území Francie se Napoleon vzdal velení ve prospěch maršála Achilla Bazina, který s nelepšími francouzskými silami byl 18. srpna 1870 obklíčen v Metách.¹⁷⁹ I když se maršál Bazaine pokoušel pruské obléhání prolomit, Prusové a jejich spojenci pokusy o francouzské překonání obléhání vždy překazili.¹⁸⁰ Maršál Patrice de MacMahon změnil směr svého postupu, aby pomohl obklíčenému Bazainovi v Metách. Rychlý postup Prusů zatlačil jeho armádu do kotliny poblíž města Sedan.¹⁸¹

¹⁷⁶ TARABA, s. 54.

¹⁷⁷ ANCEAU, s. 510.

¹⁷⁸ TARABA, s. 64; WAWRO, s. 97.

¹⁷⁹ DUBY, s. 560.

¹⁸⁰ WAWRO, s. 198.

¹⁸¹ KUDRNA, s. 480.

Bitva Francouzů s pruskou armádou začala ráno 1. září 1870 útokem bavorského vojska na francouzskou pozici v Bazailles a La Moncelle.¹⁸² Armáda korunního prince přešla přes řeku Mázu a postupovala na severovýchod. „Máská“ armáda a královská garda zaútočily na jihovýchodě Sedanu. Při bojích u La Moncelle byl zraněn maršál MacMahon, který předal velení generálovi Augustovi Ducrotovi. Po převzetí velení se rozhodl ustoupit k Mézières, avšak August Ducrot v čele velení nesetřval dlouho a byl nahrazen generálem Emanuele de Wimpffenem.¹⁸³

Obklíčená francouzská armáda kladla při odstřelování Sedanské pevnosti pruskému vojsku odpor, ale obléhatelé měli početní a materiální převahu. V odpoledních hodinách vydal Napoleon rozkaz vyvěsit bílou vlajku. Poté co si Prusové všimli vlajky, vyslali své zástupce do pevnosti, po nichž Napoleon poslal pruskému králi Vilémovi I. zprávu: *„Pane bratře, protože se mi nedostalo možnosti zemřít v čele svých jednotek, nezbývá mi, než abych odevzdal do rukou Vašeho Veličenstva svůj meč. Zůstávám, Vaše Veličenstvo, s bratrským pozdravem. Napoleon.“*¹⁸⁴ Kapitulace francouzské armády byla podepsána 2. září 1870.

¹⁸² THOMSON, s. 307.

¹⁸³ ROTH, s. 121.

¹⁸⁴ TARABA, s. 157.

6 DŮSLEDKY

Císař byl po ponižující kapitulaci v Sedanu s celou armádou zajat. Prusové Napoleona intervenovali v zámku Wilhelmshöhe u Kasselu. Napoleon si cestu transportu vybral přes Belgii, aby se vyhnul francouzskému okupovanému území. Generál Helmut von Moltke nyní plánoval tažení na Paříž. Odhadoval, že obléhání Bazaina v Metách bude trvat nejvýše tři týdny. Zprávy o ponižující kapitulaci dorazily do Paříže 3. září 1870, městem se šířily fámy a chaos. Ministři situaci nezvládli, nedokázali se shodnout, zda vytvořit diktaturu, regentskou radu či nastolit triumvirát politiků Palikao – Trochu – Schneider. Na konec se poslanci dohodli na odložení jednání na příští den. Na zítří státní rada předložila před císařovnu¹⁸⁵ návrhy na řešení situace, rada nastínila císařovně možnost abdikace ve prospěch parlamentu, potlačení revoluce a také přenesení sídla vlády mimo hlavní město.¹⁸⁶ Dav sročený před palácem Tuilerie požadoval odstranění císařství a „smrt Španělky“. Císařovna ve strachu z paláce utekla.¹⁸⁷

Výsledky bitvy u Sedanu byly v kontrastu s vojenskými úspěchy minulostí. Porážka zničila jakékoliv legitimní nároky Napoleonova syna Ludvíka Napoleona na trůn. Ve vzniklém politickém vakuu 27 republikánských poslanců požadovalo nahrazení císařství jiným režimem. Republikáni podporováni davy, které 4. září 1870 napadly Palais Bourbon využili příležitosti a založili prozatímní vládu. K obdobným převzetí moci došlo také i v Marseille a Lyonu a to ještě předtím než došly zprávy o dění v hlavním městě.¹⁸⁸ Skupina, která se ujala vlády, nebyla názorově jednotná. Skládala se ze starší a mladší generace republikánů. Starší generace byla tvořena Louisem-Antoinem Garnier-Pagèsem,

¹⁸⁵ Císařovna Eugénie byla ustanovena regentkou před odchodem Napoleona do Met.

¹⁸⁶ TARABA, s. 163 – 166.

¹⁸⁷ HERRE, Franz, *Císařovna Evženie*, s. 232.

¹⁸⁸ PRICE, Napoleon III and the Second Empire, s. 64.

Alexandrem-Olivierem Glais-Bizoinem a Émannuelem Aragem. Mladší generace byla té starší názorově vzdálená a tvořili ji Léon Gambetta s Victorem Rocherfortem. Do čela vlády se postavil generál Louis Trochu, vojenský velitel Paříže. První rozkol nastal, když Jules Favre a Jules Ferry požadovali vypsání nových voleb. S nimi však nesouhlasili Léon Gambetta a Jules Simon, podle nich nebylo rozumné obracet se na voliče v této době. Jelikož se obávali neúspěchu republikánské strany. Tudíž se volby rozhodli odložit, ale vláda se ve svém postavení necítila dobře, protože nevystupovala jako řádně zvolená vláda ani jako revoluční výbor.¹⁸⁹

Pruská armáda začala obléhat hlavní město 19. září 1870. Obléhané Paříži spěchalo na pomoc 50 000 dobrovolníků z Francie a zahraničí, v čele s italským revolucionářem Giuseppe Garibaldim. Jules Favre obávající se konfliktu uvnitř obleženého města, začal tajně vyjednávat s Prusky o uzavření míru. Když se tuto zprávu dozvěděli Pařížané, vzbudila mezi nimi velké rozhořčení, které ještě vygradovalo po příchozích zvěstech, že maršál Achille Bazaine vydal 27. října 1870 pevnost Metz. Vzbouřené obyvatelstvo, inklinující k vytvoření vlastní samosprávy, obsadilo 31. října 1870 pařížskou radnici a přijalo rozhodnutí vypsát volby do komuny. Přičemž taktické chyby vůdců povstání zmařily naděje na vlastní samosprávu. Iniciativy se chopil Léon Gambetta, který unikl v balónu z obležené Paříže. Byl odhodlaný v Tour v čele vládní delegace organizovat odpor dalších měst a venkova proti pruskému obléhání Paříže. Nově zformované francouzské sbory dosáhly menších úspěchů. Loirská armáda dočasně obsadila Orléans a připravovala se na pochod k Paříži. Vláda v obleženém městě nedokázala zajistit pro své obyvatele přiděl potravin, topiva a ke všemu město bylo odstřelováno pruskou armádou. Městem se šířila vysoká úmrtnost a nemoci.

¹⁸⁹ DUBY, s. 561.

Nové zprávy o dalším vyjednávání s Prusy, vedeném Adolphe Thiers, vyvolaly povstání 22. ledna 1871. Vzbouření nebylo dostatečně připraveno, a tudíž krvavě potlačeno.¹⁹⁰

Následující den byly ve městě uzavřeny všechny politické kluby a zakázány levicové noviny. Předáci povstání spolu s Louistem Delescluzem byli uvězněni ve Vincennes. Vláda vědoma si možnosti dalších vzpour uvnitř města, stále více přemýšlela o kapitulaci. Tuto možnost zvažovala také z důvodu, že zásoby potravin podle ministra Pierra Magnina, dojdou mezi 5. a 7. únorem 1871. Starosta Paříže Jules Favre se znovu rozhodl pro vyjednávání s Bismarckem, který ho upozornil na obtížnou situaci a také na možnost znovu dosazení Napoleona na francouzský trůn. K tomu měl bývalému císaři dopomoci sám Bismarck, a to za předpokladu souhlasu současné francouzské vlády s podmínkami kapitulace a příměří, které byly Favremu předloženy 24. ledna 1871. Pokud Paříž kapituluje a německá¹⁹¹ armáda obsadí město a jeho pevnosti, vstoupí v platnost třítydenní příměří, během něhož se uskuteční volby s cílem opětovného ustanovení Národního shromáždění. Jules Favre se vytrvale snažil některé body příměří změnit, v dosažení tohoto cíle mu však nepomohla ani výhrůžka odchodu z jednání. Naopak Bismarck rezolutně ujistil Favreho o znovu odstřelování města a začátku vyjednávání s Napoleonem, nebude-li jeho požadavkům vyhověno. Toho večera odjel Jules Favre projednat podmínky příměří s ostatními ministry. Druhý den došlo k takové názorové shodě, že pokračování ve válce se rovná v podstatě „sebevraždě“.¹⁹²

¹⁹⁰ KUDRNA, s. 484 – 485.

¹⁹¹ Dne 18. ledna 1871 bylo vyhlášeno Německé císařství ve Versailles. (RAPPORT, Michael, *Evropa devatenáctého století*, Praha 2011, s. 196.)

¹⁹² TARABA, s. 345 – 350.

Bismarck nadále požadoval podepsání mírové smlouvy s řádně zvolenou vládou. Volby do Národního shromáždění proběhly 8. února 1871, které se po volbách skládalo ze dvou třetin z konzervativních pacifistů. Výsledky voleb znamenaly jasný nesouhlas s politikou Leona Gambetty politikou a naopak vyjádřily důvěru Adolphu Thiersovi. Byl to právě on, kdo nakonec vyjednal podmínky mírové smlouvy, jež byla podepsána 10. května 1871 ve Frankfurtu nad Mohanem.¹⁹³

Podpisem Francie ztratila Alsasko a Lotrinsko. První článek smlouvy vypočítával postoupená území: department Bas-Rhin, Haut-Rhin kromě městského obvodu Belfort, moselské Mety, Thionville, Sarrequemines a meurthoiský Sarrebourg a Château-Salins a dva vogézké kantony. Poražená Francie musela uhradit Německu válečné odškodnění ve výši pěti miliard zlatých franků. Dosud největší požadovaná válečná reparace se měla splatit ve splátkách do třech let od podpisu předběžného míru.¹⁹⁴

Další podmínkou smlouvy byl symbolický vstup německé armády do Paříže. Jejich pochod po Champs-Élysées obyvatelé hlavního města rozbouřil. Pařížané odmítali smlouvu s Němci, odmítali nově zvolenou vládu a jejího přenesení sídla do Versailles. Národní shromáždění se mělo sejít 20. března 1871, ale setkat se už nestačili. Dne 18. března 1871 v Paříži vypukla revoluce. Z důvodu odebrání děl Národním gardám. Do čela povstání se postavil ústřední výbor vytvořený již za předešlého povstání – jeho členy byli starostové, dělníci a důstojníci Národní gardy. Povstalci neměli jasně vytvořený program, nýbrž pouze značně negativní postoj vůči vládě ve Versailles, který se takto rozhodli veřejně demonstrovat. Povstání přerostlo v občanskou válku, na níž Adolphe Thiers uplatnil diplomatickou taktiku a nechal z města stáhnout

¹⁹³ DUBY, s. 562.

¹⁹⁴ ROTH, s. 473 – 474.

tamější vojenské oddíly. Tímto postupem chtěl docílit shromáždění mnohem větší armády (posílené o z Paříže ustupující vojáky) za hranicemi města, které měla v plánu na vzbouřené město zaútočit a podmanit si ho, čehož bylo po dvouměsíčním teroru skutečně dosaženo. Z důvodu neexistující pomoci Paříži ze strany okolních provincií byla porážka občanské války nevyhnutelná.¹⁹⁵

¹⁹⁵ MAUROIS, s. 384.

7 ZÁVĚR

Shrnutí příčin pádu Druhého francouzského císařství není v žádném případě jednoduché. Hlavním cílem mé práce bylo analyzovat příčiny pádu Druhého císařství. Pozornost jsem také věnovala diplomatickým vztahům, francouzsko-pruské válce a vzniku Třetí republiky.

Pád Druhého císařství zapříčinilo více důsledků a jen jeden nemůžeme brát jako ten hlavní. Po nastolení císařství Francie zaznamenala hospodářskou a politickou konjunkturu. Avšak v šedesátých letech se objevil vzestup císařovi opozice. Kritici režimu byli po převratu Ludvíka Napoleona zatlačeni do pozadí, byli nuceni ze země odejít nebo transportováni do Alžírsku a pouze malá část zůstala intervenovaná ve Francii. Režim oponentům ihned zakázal jimi vydávané noviny, jejichž prostřednictvím se by se mohly vymezovat vůči císaři a jeho zřízení, v době kdy si získával sympatie obyvatelstva. Tisk zůstal na dlouhý čas omezen cenzurou a tzv. výstrahami.

V zemi přetrvávalo z dob republiky republikánské přesvědčení. Republikáni představovali silnou stranu, která po úspěchu ve volbách v roce 1863 tvořila nejsilnější opoziční stranu v Zákonodárném sboru.

V šedesátých letech byl Napoleon III. kritizován za podepsání smlouvy s Velkou Británií. Oponenty smlouvy byla především buržoazie, která se obávala konkurence britských výrobků. Podpisem smlouvy Napoleon ztratil podporu této společenské vrstvy, a proto svou pozornost obrátil k dělníkům.

Koncem padesátých let 19. století došlo k rozporu mezi císařstvím a katolickou církví, která Napoleonův režim od počátku podporovala. Jelikož vláda učinila církvi radu ústupků a privilegií, jež postupem času

ubírala nebo už nebyla tak benevolentní. K zásadnímu rozkolu došlo po Sardinsko-Rakouské válce, kdy francouzští katolíci nesouhlasili s odebíráním území papeži.

Napoleon se v roce 1869 snažil o zachování režimu po jeho smrti, a tudíž provedl reformy, které vedly k liberalizaci systému. Své kroky si pojistil lidovým hlasováním, jež jeho postup schválilo. Začátkem roku 1870 došlo ke krátkému uklidnění veřejného mínění, když se do čela vlády postavil, Émile Ollivier. Ale zastřelením novináře Victora Noira princem Pierrem Bonapartem opět pozvedly nesympatie veřejnosti k císařství.

Jedním z důvodů pádu mohla být i diplomacie Druhého císařství, z které se odrážela podpora obyvatel k režimu. Od Krymské války se Napoleonova Francie ocitla mezi předními velmocemi. Ale Mexické dobrodružství snížilo prestiž Napoleona na mezinárodní scéně a vyvolalo negativní postoje francouzské veřejnosti. Druhé císařství postupně přicházelo o aliance s ostatními státy. Neúspěšná zahraniční politika uvrhla Francii do diplomatické izolace. Hrubé chyby se Napoleon dopustil v záležitosti se španělským nástupnictvím. Po vyřešeném sporu požadoval po Pruském králi Vilémovi I. ujištění, že žádný člen jeho rodu nebude usilovat o španělský trůn. Průběh jednání Vilém odeslal pruskému kancléři depeši, kterou Otto von Bismarck upravil a nechal otisknout v novinách.

Francie považovala Emžskou depeši jako urážku a vyhlásila Prusku válku. Během příprav na konflikt se projevila neuspořádanost francouzské armády. Na průběh bojů se podepsal názorový rozkol mezi veliteli, jenž každý upřednostňoval jinou taktiku. Zlomem konfliktu se stalo obléhání Met a především kapitulace a zajetí francouzské armády s císařem u Sedanu.

Zprávy z bojiště v hlavním městě vyvolaly vlnu demonstrací. Obyvatelé požadovali nastolení republiky, která byla provolána 4. září 1870. Avšak válka s Pruskem nebyla ukončena. Po kapitulaci u Sedanu se pruská armáda přesunula k Paříži a začala ji obléhat. V obklíčeném městě propuklo povstání, které bylo tvrdě potlačeno. Otto von Bismarck 24. ledna 1871 předložil francouzským zástupcům návrh příměří, jenž bylo přijato. Adolphe Thier vyjednal a podepsal konečnou mírovou smlouvu. Důsledkem míru byla ztráta území Alsaska a Lotrinska, zaplacení částky 5 miliard zlatých franků a vítězný vstup pruské armády do Paříže. Mírová smlouva a vstup německé armády vyvolalo nové povstání v Paříži, které trvalo od března do května roku 1871.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) ANCEAU, Eric. *Napoleon III*, Paris 2008.
- 2) AUTIN, Jean, *Císařovna Evženie*, Praha 1995.
- 3) CARON, Jean-Claud. *L'Europe au 19e siècle*, Paris 2011.
- 4) CLARK, Christopher, *Prusko. Vzestup a pád železného království*, Praha 2006.
- 5) DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha 2003.
- 6) FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2006.
- 7) FURET, Francois, *Francouzská revoluce. Díl 2., Ukončit revoluci: od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815 – 1880)*, Praha 2007.
- 8) GÉRARD, Alice, *Le Second Empire, innovation et réaction*, Paris 1973.
- 9) GOOCH, Brison Dowling, *The reign of Napoleon III*, Chicago 1969.
- 10) HARTMANN, Peter, *Francouzští králové a císaři v novověku, Od Ludvíka XII. k Napoleonovi III. (1498 – 1870)*, Praha 2005.
- 11) HEJTMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*, Praha 1966, s
- 12) HERRE, Franz, *Císařovna Evženie: femme fatale francouzského dvora*, Praha 2002.
- 13) KAŠPAR, Oldřich, *Dějiny Mexika*, Praha 2009.
- 14) KUDRNA, Jaroslav, *Dějiny Francie*, Praha 1988.
- 15) LENTZ, Thierry, *Napoléon III*, Paris 1995.

- 16) MAUROIS, André, *Dějiny Francie*, Praha 1994.
- 17) OLIVESI, Antoine, *La France de 1848 à 1914*, Paris 1991.
- 18) PRADALIÉ, Georges, *Le Second Empire*, Paris 1957.
- 19) PRICE, Roger, *Napoleon III and the Second Empire*, London, New York 1997.
- 20) PRICE, Roger, *The French Second Empire. An anatomy of political power*, New York 2001.
- 21) RAPPORT, Michael, *Evropa devatenáctého století*, Praha 2011.
- 22) ROTH, Francois, *La guerre de 1870*, Paris 1997.
- 23) ROUX, Georges, *Napoléon III*, Paris 1969.
- 24) SHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004.
- 25) SKŘIVAN, ALEŠ, *Evropská politika 1648 – 1914*, Praha 1999.
- 26) SKŘIVAN, ALEŠ, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648-1914*, Praha 1994.
- 27) SMITH, William, *Napoléon III*, Paris 1982.
- 28) TARABA, Luboš, *Divná válka*, Praha 2006.
- 29) TAYLOR, A. J. P., *Bismarck*, Praha 1998.
- 30) THOMPSON, James Mathew, *Louis Napoleon and the Second Empire*, Oxford 1954.
- 31) WAWRO, Geoffrey, *The Franco-Prussian War: The German conquest of France in 1870-1871*, Cambridge 2005.

- 32) YON, Jean-Claude, *Le second Empire: Politique, Société et Culture*, Paris 2004.

9 RESUMÉ

This bachelor work is dedicated to the Fall of the second French Empire. The aim of the study is to explain the reasons for the termination of an empire, which existed in France between 1852 and 1870s. The intention is to explain the causes of the fall of the Napoleon III. regime. The work is devoted to the diplomatic relations of the second empire. It addresses the cause of the Franco-Prussian war and its progress and does not forget the consequences of conflict and the beginning of the Third Republic.

The work is divided into five sections, which are for greater clarity, further broken down into subsections. The first chapter contains the beginnings of the scheme, outlines the success of the empire in the first decades of existence. Further sections address the political structure of the system and the economic development of the country. A further section is devoted to the rise of the opposition, the emperor's reasons for liberalization and its progress. Also included is the issue of the workers during the sixties of the 19th century.

The third chapter deals with the diplomatic relations which develop Napoleon III. from the Crimean war. It deals with the presence of France in the Italian question. It also addresses relations with Prussia in 1866, mainly referring to the Luxembourg crisis of 1867. There was also a great effort to build a Mexican Empire, which was dependent on France.

The fourth section discusses the issues of the Spanish succession from the perspective of the French diplomacy. This is followed by the mobilization of French troops mainly in comparison with Prussian mobilization of the publication of the Franco-Prussian War. The chapter deals with the war from the French point of view and highlights

the important battles and the siege and surrender of Met after the battle of Sedan, which meant for the second empire ultimate defeat and collapse.

The final chapter deals with the consequences of military defeat and the impact that caused the fall of the second empire from the French point of view. It deals with the establishment of the Third Republic, which was formed after the fall of the second empire. The work describes the siege of Paris culminating in the signing of the surrender of the city, then signed a preliminary and final peace in Frankfurt. The end of the chapter deals with the Paris commune, which attacked in the early Third Republic.

10 PŘÍLOHY

10.1 Emžská depeše

„Hrabě Benedetti mě zastavil na promenádě, aby mě nakonec velmi nešetrným způsobem požádal o oprávnění okamžitě telegrafovat, že se zavazuji nedat nikdy v budoucnosti Hohenzollernům znovu souhlas, kdyby se k této kandidatuře vrátili. Odmítl jsem ho docela vážně s tím, že nesmím a ani nemohu jednou provždy na sebe takový závazek vzít. Pochopitelně jsem mu řekl, že jsem ještě nic neobdržel a že je z Paříže a Madridu informován dříve než já. Musel vidět, že má vláda je znovu mimo hru. Mezitím Jeho veličenstvo dostalo dopis od prince. Jeho Veličenstvo hraběti Benedettimu řekl, že čeká na zprávy od knížete (Leopolda). Dále (J. V) rozhodl, a to na moji radu a radu (ministra vnitra) hraběte Eulenburga, že hraběte Benedettiho už kvůli jeho požadavkům nepřijme a že mu prostě přes pobočníka vzkáže, že obdržel od prince potvrzení zprávy, kterou už Benedetti dostal z Paříže, a že mu nemá co říci. Jeho Veličenstvo nechává na Vaší Excelenci, abyste rozhodl, zde neoznámít Benedettiho nový požadavek a jeho odmítnutí jak našim vyslancům, tak novinám.“

(TARABA, Luboš, *Divná válka*, Praha 2006, s. 28.)

10.2 Depeše upravená Ottem von Bismarckem

Poté co byla zpráva o odmítnutí hohenzollernského prince úředně oznámena španělskou královskou vládou francouzské císařské vládě, francouzský vyslanec ještě jednou v Emži požádal Jeho královské Veličenstvo, aby ho oprávnilo telegrafovat do Paříže, že se Jeho královské Veličenstvo zavazuje jednou provždy nedat svůj souhlas, vrátí-li se Hohenzollernové znovu ke své kandidatuře. Jeho královské Veličenstvo poté znovu odmítlo vyslance přijmout a dalo mu prostřednictvím pobočníka na vědomí, že mu již nemá co sdělit.

(TARABA, Luboš, *Divná válka*, Praha 2006, s. 29)